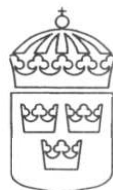

Riksdagens protokoll

1993/94:90

Måndagen den 18 april

Kl. 12.00 – 14.25

Protokoll
1993/94:90

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 11 och 12 april.

2 § Avsägelser

Talmannen meddelade att Harriet Colliander (nyd) avsagt sig uppdraget att vara ledamot i konstitutionsutskottet.

Kammaren biföll denna avsägelse.

Talmannen meddelade att Bert Karlsson (nyd) avsagt sig uppdraget att vara suppleant i näringsutskottet.

Kammaren biföll denna avsägelse.

3 § Anmälan om kompletteringsval till vissa utskott

Talmannen meddelade att på grund av uppkomna vakanser hade

dels Ny demokratis riksdagsgrupp anmält Simon Liliedahl som ledamot i konstitutionsutskottet efter Harriet Colliander, Lars Andersson som suppleant i konstitutionsutskottet efter Simon Liliedahl och Christer Windén som suppleant i näringsutskottet efter Bert Karlsson,

dels Socialdemokratiska riksdagsgruppen anmält Karl Hagström som ledamot i skatteutskottet efter Jan Fransson och Kjell Nordström som suppleant i skatteutskottet efter Karl Hagström.

Talmannen förklarade valda till

ledamot i konstitutionsutskottet
Simon Liliedahl (nyd)

4 § Svar på interpellation 1993/94:127 om miljömärkning

Anf. 1 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Eva Zetterberg har frågat mig vad regeringen kommer att göra för att påskynda och förenkla miljömärkningen, om regeringen kommer att vidta åtgärder för att öka det ekonomiska incitamentet för konsumenter att handla miljövänligt och vad regeringen kommer att göra för att substitutionsprincipen skall tillämpas striktare på konsumtionsvaror.

Fler och fler människor är beredda att lägga om sina vanor för att bidra till en bättre miljö, bl.a. genom att välja produkter som belastar miljön så litet som möjligt.

Härvid är miljömärkningen en viktig vägledning.

Jag har av statsrådet Inger Davidson, som i regeringen ansvarar för den positiva miljömärkningen, inhämtat följande om denna miljömärkning.

År 1989 beslutade Nordiska ministerrådet, dvs. konsumentministrarna, om en gemensam positiv, frivillig nordisk miljömärkning. Genom regerings- och riksdagens beslut samma år inrättades den svenska Miljömärkningsstyrelsen inom SIS, Standardiseringskommissionen i Sverige, och en officiell miljömärkning infördes.

Verksamheten regleras dels i ett avtal mellan staten och SIS, dels genom riktlinjer av Nordiska ministerrådet, vilka har fastställts av de nordiska konsumentministrarna.

I riktlinjerna anges att huvudmålen är att vägleda konsumenterna att välja de minst miljöbelastande produkterna, att stimulera produktutvecklingen mot sådana alternativ samt att utnyttja marknadskrafterna som komplement till miljölagstiftningen. Enligt riktlinjerna skall produkter som uppfyller vissa miljö- och kvalitetskrav kunna tilldelas det nordiska miljömärket Svanen. I dag finns fler än 350 svanmärkta produkter på den svenska marknaden. Om man ser till hela den nordiska marknaden är antalet närmare 700. Systemet har med tiden kommit att bli framgångsrikt.

Som påpekas av Eva Zetterberg finns det också andra system för miljömärkning, exempelvis Svenska naturskyddsföreningens Bra miljöval. Målsättningen är dock densamma, att erbjuda konsumenterna en möjlighet att aktivt påverka utvecklingen på miljöområdet.

Miljömärkningssystemen fungerar som styrinstrument i en marknadseko-

nomi. I sista hand är det konsumenterna själva som avgör om de vill handla miljöanpassade varor. Genom sitt fria val kan konsumenterna alltså påskynda framväxten av ännu fler miljöanpassade produkter.

Det är viktigt att miljöanpassade varor placeras och exponeras så att de är lätta att hitta i butikerna. Det finns många exempel på hur detta i dag görs på ett bra och begripligt sätt. Men det finns också många dagligvarubutiker där det inte är så lätt att hitta de miljöanpassade alternativen. Här finns det utrymme för förbättringar inom handeln.

Inom EU finns sedan år 1992 ett miljömärkningssystem som regleras i en förordning, som kommer att ingå i tilläggsavtalet till EES-avtalet. I samband med att systemet införs i Sverige kommer det att övervägas hur miljömärkningssystemet inom EU skall förhålla sig till det nordiska miljömärkningssystemet bl.a. i fråga om marknadsföring. Denna fråga utreds för närvarande inom regeringskansliet.

Information till konsumenterna och förstärkt kemikaliekontroll är viktiga led i en miljöanpassad produktutveckling och en kretsloppsanpassad samhällsutveckling. Den offentliga upphandlingen är också betydelsefull för att driva på denna utveckling. Jag vill också peka på den betydelse som införandet av producentansvar kommer att få för att stimulera en miljöanpassad produktutveckling, skapa incitament för minskade avfallsmängder, ökad återvinning och slutna kretslopp.

Kommunerna kan genom information och rådgivning till handeln och till användare verka för en utveckling mot mer miljöanpassad produktion. Åtskilliga kommuner har också distribuerat miljökataloger till hushållen med syfte att ge vägledning vid valet av t.ex. konsumentprodukter för rengöring och tvätt.

I proposition 1993/94:163, Riktlinjer för en fortsatt kretsloppsanpassning av samhället – åtgärder för att minska riskerna med kemikaliehanteringen, framhåller regeringen att Kemikalieinspektionens väglednings- och informationsarbete riktat till lokala miljömyndigheter behöver ökas. Vidare pekar regeringen på att inspektionen bör ta initiativ till att också små företag får tillgång till stöd och vägledning vad gäller substitutionsprincipens tillämpning.

För att åstadkomma en kretsloppsanpassning i form av ökat hänsynstagande till miljön vid produktens utformning, ökad återanvändning och återvinning etc. krävs också en långsiktig strategi och ett brett beslutsunderlag. Den av regeringen inrättade Kretsloppsdelegationen (Dir. 1993:67) har bl.a. till uppgift att ta fram förslag till en strategi för hur arbetet med en kretsloppsanpassning av varusektorn skall bedrivas. Som exempel kan nämnas att delegationen för några dagar sedan till regeringen överlämnade ett förslag om producentansvar för däck.

Sammanfattningsvis kan jag alltså konstatera att regeringen gjort och gör mycket för att underlätta för konsumenterna att välja mer miljövänliga produkter. Vi har för avsikt att fullfölja dessa ambitioner.

Anf. 2 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Jag vill tacka miljöminister Olof Johansson för svaret på min interpellation. Jag vill redan från början säga att jag är överraskad över sva-

Prot. 1993/94:90
18 april 1994

*Svar på
interpellationer*

ret. Jag är överraskad över att man från regeringens sida uppfattar att man gjort så mycket på miljöområdet. Olof Johansson förefaller vara så nöjd.

Som konsument som gärna vill handla miljövänligt känner jag mig inte särskilt nöjd. Jag tycker att det är mycket svårt för konsumenten att i dag handla miljövänligt. En konsument som vill handla miljövänligt t.ex. tvättmedel, diskmedel eller matvaror har ändå svårt att skilja ut i hela den flora av miljömärkning som finns – Svanen, Falken eller Bra miljöval. Jag hade god lust att från talarstolen rada upp alla de olika miljömärkta produkterna för att illustrera hur svårt det kan vara att fatta ett bra beslut. Jag avstod dock av praktiska skäl och av hänsyn till fru talmannen.

Jag vill alltså poängtera hur svårt valet är. Jag vill skicka med en hälsning till Olof Johansson från en invandrarklass som sitter på åhörarläktaren och som jag nyss talade med. En invandrare med något sämre språkkunskaper än vi andra ställs inför en betydligt svårare situation när det gäller att välja rätt.

Det som görs är långt ifrån tillräckligt. Väldigt mycket hänger på om en enskild butik eller kedja har valt att profilera sig miljömässigt. Långt ifrån alla har gjort det, men det vore önskvärt med betydligt flera.

Fru talman! Jag vill i samband med frågan om miljömärkning lyfta fram märket Svanen, som allmänt uppfattas som det mest tillförlitliga på området. Märkningen är också en kostnadsfråga för producenten. Det kostar att skaffa sig miljömärkningen Svanen, vilket gör att mindre företag inte anser sig kunna välja det utan saluför sig på annat sätt, trots att deras produkter väl motsvarar de krav som ställs för miljömärkningen Svanen.

Så min fråga i det sammanhanget är: Hur ser miljöministern egentligen på den här frågan? I en proposition som nyligen har avlämnats och som gäller EG-märkning och uppföljning av EES-avtalet, proposition 203, sägs att man skall både ha EG-märkning och tillåta floran av olika märkningar i Sverige. Hur blir det i förlängningen för konsumenten? Hur skall man kunna underlätta för konsumenten? Jag anser att regeringen måste göra betydligt mera än vad man gör för att underlätta för konsumenten.

Fru talman! Min andra fråga handlar om ekonomiska incitament. Men jag tycker inte att jag får något svar på den punkten. När det gäller vissa produkter, speciellt livsmedel, är de miljövänliga alternativen fortfarande överlag dyrare. Dagens Nyheter gjorde nyligen en undersökning och jämförde produkter. Man konstaterade då att det kostar att vara miljövänlig. Vi som vill vara drivande i dessa frågor måste ju se till att de miljövänliga alternativen blir billigare, eller åtminstone inte dyrare, för konsumenten, så att konsumenten inte av kostnadsskäl avstår från dessa alternativ.

Jag vill hänvisa till Vänsterpartiets motion på det här området. Vi anser att man mycket väl kan lägga en miljöskatt på produkter som inte uppfyller kraven samtidigt som man underlättar för de produkter som är miljövänligt anpassade. I dag sker det väldigt litet på detta område. Skillnaden är inte alls tillräcklig.

När det gäller kostnaderna fördyrar ju dessa förpackningar, som många gånger är onödiga, produkterna ytterligare. Det är ju upp till den enskilde handlaren att ta emot återlämnade förpackningar, men det sker långt ifrån

på alla håll. Det görs över huvud taget inte särskilt mycket för att minska antalet onödiga förpackningar.

Fru talman! Till sist vill jag ta upp frågan om utbytesprincipen eller substitutionsprincipen, som det heter på ett finare språk. Svaret är väldigt luddigt också på den punkten. Jag anser att man inte har kommit särskilt långt, trots att det finns en lagstiftning om kemikalieprodukter, men den föjs inte upp. Det som miljöministern säger i svaret leder inte heller särskilt långt.

Jag vill avsluta mitt inlägg med att fråga: Är det inte statens och de politiska organens uppgift att vara pådrivande på detta område? Det kan väl inte vara enbart konsumentens ansvar att, i enlighet med marknadsekonomi, se till att göra ett bra val? Har inte också vi andra ett övergripande politiskt ansvar att främja miljövänliga produkter?

Anf. 3 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Svaret var inte avsett att spegla någon allmän tillfredsställelse med sakernas tillstånd. I så fall är det en felaktig tolkning. Det är naturligtvis viktigt att se utvecklingen som en process där mycket händer och än mer måste hända.

Det är möjligt att vi också har litet olika ideologiska utgångspunkter för resonemangen. Jag är den förste att erkänna att varumarknaden är svåröverskådlig. Det ligger i sakens natur att det är så. Vi har många varor på vår ibland litet överflödsbetonade marknad. Det är klart att detta också påverkar valet av metoder för att kunna hantera denna flora av utbud. Den säkraste vägen att gå är då marknadsvägen och att skapa förutsättningar för att konsumenten skall kunna välja. När det gäller miljömärkningen innebär detta mer information och så tillförlitlig information som möjligt och att hela tiden utveckla systemet. Detta är så att säga den positiva miljömärkningsdelen. Den andra delen är den mer långsiktiga strukturpåverkande politik som regeringen bedriver. Jag har redan nämnt kretsloppsanpassningen. Vi har nu börjat med förpackningsområdet. När olika lagar inte fungerar på ett tillfredsställande sätt, får man efter hand utveckla dem. Det arbetet har vi bedrivit också när det gäller substitutionsprincipen eller utbytesprincipen, och den återkommer vi till i bl.a. miljöbalken.

Det är att ge en felaktig bild att säga att det inte händer någonting. Det händer väldigt mycket på det här området. Då är nästa fråga om vi skall välja några andra strategier. Det verkar nästan på Eva Zetterberg som om hon företräder någon annan modell, dvs. ett mer förenhetligt system. För mig är det självklart att de olika miljömärkningssystemen skall kunna existera vid sidan av varandra. De skall kunna konkurrera genom sin tillförlitlighet. Det är till sist konsumenterna själva som med utgångspunkt från sina erfarenheter har möjlighet att välja. Konkurrenter kommer också att granska varandras uppgifter. På det sättet får man en positiv utveckling. Men, som sagt, det kan råda litet olika uppfattningar om hur detta skall hanteras. Jag tror alltså att det är viktigt att man så långt möjligt fullföljer marknadsvägen, skapar den bästa möjliga informationssituation för den enskilde konsumenten och sätter pris på miljön genom olika ekonomiska styrmedel. Detta görs på en rad områden, även om vi har ägnat oss åt det som är möjligt att hantera på ett generellt sätt. I svaret nämner jag inte de allra största förändringarna

Prot. 1993/94:90
18 april 1994

*Svar på
interpellationer*

som över huvud taget har skett under senare tid inom den svenska konsumentekonomin, t.ex. hur man handlar bensin, hur man handlar dieselolja. Under ett och ett halvt à två år har efterfrågestrukturen förädrats totalt genom ekonomiska styrmedel på dessa områden, som är oerhört betydelsefulla för miljön.

När det gäller förpackningar känner Eva Zetterberg till kretsloppspropositionens intentioner, vilka jag också berörde i mitt svar. Man får inte glömma bort den delen. Det är klart att det gäller att gå vidare. Det finns också en internationell koppling som är viktig att hantera. Europeiska unionen har inte kommit lika långt som vi. Det gäller här liksom på miljöområdet i övrigt att inte falla till föga, utan det gäller att gå vidare med de system som vi har. Miljömärkningssystemet Svanen har då fördelen att vara ett nordiskt system. Det är en mycket bra förebild för den europeiska miljömärkningen framöver.

Jag skall erkänna att det finns problem på det området, som kräver vissa ekonomiska insatser för att få ett kvalificerat system med licensiering och allt att fungera. Det har hittills inneburit avgiftsfinansiering. Det kan leda till en diskriminering av de små på marknaden, det erkänner jag. Men detta är bara inledningen. Systemet får naturligtvis anpassas efter hand som det växer ut. När jag började i det här jobbet var det bara tre produkter som var miljömärkta. Nu är man uppe i drygt 350 produkter. Utvecklingen går alltså ganska snabbt.

Anf. 4 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Jag är glad över att Olof Johansson inte anser att det har gjorts tillräckligt på området. Han säger sig inte heller vara nöjd med tillståndet när det gäller miljömärkning och arbetet med att få tillvaron mer miljöanpassad. Som Olof Johansson också tillstod är det mycket mer som måste hända. Det hela är svåröverskådligt för oss konsumenter. Den saken är klar.

Jag delar uppfattningen att man skall skapa positiva förutsättningar för marknaden att själv agera. Men jag tror att det behövs betydligt större insatser från riksdag, kommuner, landsting och andra för att tvinga fram dessa förändringar.

Olof Johansson kommenterade Svanen som kostar betydligt mer. Det är självfallet bra att vi har fått fram så många mer produkter med kvalitetsmärkning. Men jag vidhåller att det skapar problem för konsumenten att det finns så många olika sorters märkning. Därför vore det klart bättre att ha Svanen eller ett annat märke som riktmärke för konsumenterna, och att det inte skall kosta så mycket mer för den enskilda producenten. Det är inte priset som skall göra att man avhåller sig från att föra fram en produkt.

Fru talman! Jag tycker fortfarande att frågan om de ekonomiska incitamenten inte är tillräckligt belyst. Från Vänsterpartiets sida har vi lagt fram förslag om att miljövänliga produkter skall få en lägre skattesats och att de skall gynnas på ett helt annat sätt än i dag. Det är utan tvivel så, att människor avstår från att köpa Kravmärkta livsmedel och annat därför att man anser att det blir för dyrt. Det kan väl knappast vara en önskvärd effekt.

Till frågan om vad kommunerna gör vill jag säga att det görs ett förnämligt arbete, där man med listor och på annat sätt för ut information i en del kom-

muner. Men långt ifrån alla gör detta arbete. Jag tänker exempelvis på de kommuner som har påbörjat ett återvinningsarbete. Nyligen besökte jag Reprisen i Flen, där man gör ett förnämligt arbete. I min egen stadsdel Skarpnäcksfältet har man precis kommit i gång med ett miljöcentrum. Men verksamheten bygger väldigt mycket på projektanställningar, på ALU-anställningar och att arbetslösa tar hand om detta. Det är inget som ingår som reguljärt arbete i kommunen. Jag menar att man måste få kommunerna att ställa upp på ett helt annat sätt för att nå ett bra resultat. Jag vill till miljöministern överlämna ett exemplar av Vänsterpartiets uppföljning av Riokonferensen om solidaritet med kommande generationer. Den innehåller en del mer konkreta tips.

Prot. 1993/94:90
18 april 1994

*Svar på
interpellationer*

Anf. 5 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag skall gärna gå vidare med de frågor som jag berörde i mitt inlägg och som Eva Zetterberg åter tar upp.

Jag tror att vi har något olika utgångspunkt när det gäller om vi skall kunna tillåta en mångfald på området för att stimulera konkurrerande former av miljömärkning. Det verkar så. Jag vet inte säkert, men Eva Zetterberg erkänner att miljömärkningssystemet Svanen är ett ambitiöst system. Det är officiellt sanktionerat, finansierat via offentliga budgetar och dessutom nordiskt. Det är klart att det ger ett försteg när det gäller ambitioner och möjligen också för konsumenternas uppfattning. Men därmed vill jag inte säga att alla andra miljömärkningssystem inte uppfyller kraven. Det görs utomordentligt viktiga insatser, som jag nämnde i frågesvaret, av exempelvis Svenska naturskyddsföreningen, Bra miljöval, KF:s serie Änglamark eller vad man nu vill nämna. Det är viktigt att alla butikskedjor – ICA, DAGAB och KF – engagerar sig i detta arbete och svarar för sin information. Det gör man också genom omfattande broschyrproduktioner – jag har också gott om sådana broschyrer – som är till för att underlätta i konsumentens valsituation i den enskilda butiken. Även om vi måste ställa störst krav på Svanen som system skall vi inte utan vidare klassa ner de andra system som finns. Jag vill nämna att ett av skälen till att vi har höjt anslaget till exempelvis Naturskyddsföreningen under föregående budgetår är dess viktiga arbete med miljömärkning. Det ger Naturskyddsföreningen möjlighet att utveckla systemet till att bli ännu bättre.

I fråga om ekonomiska incitament är det klart att man så småningom hamnar i en avvägning när det gäller hur krångligt man får göra systemet. Eva Zetterberg vill inte ha krångel när det gäller miljömärkningen och inte för många blommor som blommar vid sidan av varandra. Men det blir betydande problem om man använder differentierade skattesatser. Det är ju det som har gjort frågan om differentiering av mervärdesskatten så kontroversiell. Där har väl vi stått på samma sida om barriaderna och av bl.a. miljöskäl lyckats få en skattedifferentiering med utgångspunkt från vilken sorts vara eller tjänst det handlar om, dvs. lägre matmoms och lägre skatt på persontransporter – det är i alla fall av miljöskäl när det gäller persontransporterna. Men att till detta lägga ytterligare ett kriterium är naturligtvis utomordentligt svårt. Systemet blir inte enklare på det sättet. Vad man hoppas är att konsumenternas val skall leda till så stor efterfrågan att produktionen förbil-

ligas, samtidigt som staten hjälper till att skapa förutsättningar. Det är ju för att lyfta fram det som är miljömässigt rätt och bra som vi satsar särskilda statliga pengar på ekologisk odling och den typen av verksamhet, dvs. detta förutsättningsskapande arbete som kan vara mer generellt till sin karaktär som staten är särskilt lämpad att ägna sig åt.

Kommunerna har en stor uppgift, vilket jag och regeringen understrykit i samband med en proposition om Agenda-21-arbetet liksom uppföljningen av Riokonferensen beträffande vilken vi också har lagt fram en proposition. Jag vill bara helt kort hänvisa till de uppgifter som vi anser att kommunerna är särskilt lämpade att hantera. Det finns kommuner som har visat framfötterna när det gäller både listning av produkter och att försöka få bort sådant som är direkt skadligt för avlopp etc. för att på det sättet bidra till att kommuninvånarna informeras. Det är ett utmärkt arbete som jag hoppas kommer att breddas framöver.

När det gäller frågan om substitutionsprincipen vill jag hänvisa till den proposition om kemiska produkter som regeringen nyligen har lagt fram. Utan möjlighet att hinna gå in på några detaljer i denna vill jag ändå säga att vi kommer att bredda tillämpningen av substitutionsprincipen, så att den också kan tillämpas för att ersätta användning av kemikalier med andra metoder som innebär att kemikalier inte behöver användas. Att på det sättet förebygga och att substitutionsprincipen inte längre bara är kopplad till kemikalier utan till aktsamhetsreglerna i den nya miljöbalken betyder att regelsystemet, när beredningsarbetet är färdigt, kan kopplas till många fler områden som har påverkan på vår gemensamma miljö.

Anf. 6 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Nej, Olof Johansson, jag är inte för en "enfald" utan för en mångfald på de flesta områden. Jag tror att det på miljömärkningsområdet är bra att man utvecklat olika metoder och att det är bra att ha konkurrens på området. Men jag menar att man, när man som konsument står i affären, ändå behöver någon form av standardisering så att man kan se om ett märke står för bra miljömärkning, vilket jag håller med om att exempelvis Falken, Bra miljöval, Änglamark osv. gör. Det bör framgå att alla dessa produkter fyller samma krav. Det var just utifrån problemen med Svanen, som kostar mer och som inte alla producenter kan använda, som jag tog upp frågan. Man kan mycket väl tillåta olika system men ändå ha ett enhetligt omdöme, så att konsumenter som inte kan tränga in i alla detaljer om vad respektive miljömärkning står för kan känna att de gör ett bra miljöval. Det är viktigt att detta underlättas.

Fru talman! Beträffande ekonomiska incitament är problemet, trots satsningen på ekologisk odling och en del andra försöksverksamheter, att det är ganska blygsamma summor som satsas.

Resultatet är att de som odlar ekologiskt ännu inte kan konkurrera prismässigt. Miljöministern vet ju mycket väl att det ställer till problem för konsumenter som inte har fått så mycket information. Därför hävdar Vänsterpartiet att man bör göra miljövänliga produkter mer attraktiva även prismässigt. De borde gynnas prismässigt, och det borde vara en mycket angelägen uppgift.

Så till frågan om att utbytesprincipen inte bara skall gälla kemikalier. Det är bra att man från regeringens sida vill driva det hårdare. Det är mycket angeläget, men problemet är att den lagstiftning som finns redan i dag när det gäller kemikalier inte följs upp. Det är av vikt att följa upp lagstiftningen när det gäller både kemikalier och andra produkter.

Fru talman! Jag vill avsluta med en förhoppning om att regeringen skall titta närmare på alla dessa frågor. Det finns mycket stora behov av att underlätta miljövalet för konsumenten.

Anf. 7 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Det gläder mig naturligtvis att vi har kunnat komma varandra närmare eller i den här debatten i varje fall har klarat ut en del missförstånd. Om jag förstår Eva Zetterberg rätt är hon mer intresserad av förenhetligande av kriterievalet i de olika miljömärkningssystemen än av att bara ha ett enda eller ett fåtal miljömärkningssystem.

Det är naturligtvis viktigt att vi från den statliga sidan hjälper till med de resurser som krävs för att det skall gå att vara ambitiös när det gäller kriterieval. Där har våra myndigheter en viktig uppgift. Kemikalieinspektionen är ett typexempel på just den sortens myndighet som måste kunna bistå kommunerna med råd och dåd för att ge den rätta kunskapsgrunden. Det är på samma sätt med Naturvårdsverket och dess relation till kommunerna. Det finns ett myndighetsansvar på det här området. Vi måste centralt se till att skapa bästa möjliga förutsättningar för kommunerna men också för konsumenterna. Vi inskräper detta när vi betonar just den inriktningen i samband med t.ex. uppföljningen av Riokonferensen och i den senaste kemikaliepropositionen.

Däremot är det mycket svårt att med differentierade skatter möta den mångfacetterade marknad som vi vill påverka. Det tror jag att vi egentligen är överens om. Miljömärkningssystemet klarar mycket, men det är mer av ett informationssystem som överlämnar till konsumenten att själv välja. Miljömärkningssystemen och ett förenhetligt kriterieval skall skapa trovärdighet för vad som är miljövänligt.

Det är naturligtvis betydligt svårare om man skall gå in på den mycket differentierade varumarknaden. Vi har valt att göra differentieringar på områden, t.ex. på drivmedelsmarknaden, som är mycket betydelsefulla ur miljösynpunkt. Där har vi gått in med kraft och påverkat marknaden där det har varit möjligt, utan en massa skattebyråkratiskt krångel. Den typen av strävan finns från statens sida. Det är klart att vi skall gå vidare på den vägen. När vi gör det får vi vara försiktiga så att vi inte skapar mer byråkrati än vad som är absolut nödvändigt.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1993/94:118 om sysselsättningen i Stockholms län

Anf. 8 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! Anita Johansson har, utifrån förhållandena i Stockholms län, frågat mig vilken strategi jag har för att dels skapa riktiga jobb åt de ungdomar som får del av olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder, dels skapa riktiga jobb åt de 12 600 ungdomar som i dag är öppet arbetslösa och dels minska antalet långtidsarbetslösa. Hon har även frågat mig vilket ansvar regeringen har för de kommuner vars socialbidragskostnader ökar kraftigt på grund av att de långtidsarbetslösa blir utförsäkrade.

Först vill jag säga att regeringen fram tills nu har arbetat hårt för att reparera skadorna från 1980-talets inflations- och spekulationsekonomi, då Sverige prissatte sig ur världsmarknaden. Vårt arbete har bl.a. bestått i att få ner det höga kostnadsläget, stävja ökningen av budgetunderskottet, få i gång näringslivet och satsa stort på infrastrukturen. Det är viktigt att skapa förutsättningar för en uthållig tillväxt i ekonomin. Utan tillväxt hotas både jobben och själva grunden för vår välfärd.

Möjligheterna för näringslivet har förbättrats genom en rad åtgärder som sänkta arbetsgivaravgifter, en förhållandevis återhållsam löneutveckling, deprecieringen, produktivitetsförbättringar, räntesänkningar m.m. Detta kombineras med en stram, långsiktig ekonomisk politik. Vårt land har härigenom skaffat sig ett förnämligt kostnadsläge för att hävda sig internationellt när konjunkturen vänder på allvar, inte bara i Sverige utan också i övriga Europa.

Ungdomarna har haft en svår situation, liksom andra nytilträdande på arbetsmarknaden, under lågkonjunkturen. Den öppna ungdomsarbetslösheten uppgick till 8,7 % av befolkningen mellan 18 och 24 år i Stockholms län i mars i år. Den öppna arbetslösheten uppgick till 5,5 % av befolkningen för dem mellan 16 och 64 år i länet.

Regeringen har kraftigt byggt ut utbildningarna på gymnasie- och högskolenivå samt prioriterat ungdomarna inom arbetsmarknadspolitiken. I februari 1994 fanns nära 16 000 ungdomar i arbetsmarknadspolitiska åtgärder i Stockholms län. Ungdomspraktiken har varit dominerande, med 12 000 personer i åtgärder. Ungdomar kan också anvisas andra åtgärder som t.ex. arbetsmarknadsutbildning, rekryteringsstöd, utbildningsvikariat och starta eget-bidraget. Länsarbetsnämnden i Stockholms län har tillsammans med Ung företagsamhet satsat på Young Business, där unga människor får pröva på att starta och driva företag.

En studie visar att omkring 27 % av dem som hade ungdomspraktik under hösten 1993 efteråt fick arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Ungdomspraktikens nya utformning har fått en tydligare inriktning på fast anställning. Ungdomspraktiken kan nu förlängas efter sex månader med ytterligare sex månader hos samma arbetsgivare. Arbetsförmedling och arbetsgivare skall då ha "tagit i hand" på att den unge blir anställd hos arbetsgivaren efteråt.

AMS har nyligen påbörjat en informationskampanj som rör nyrekryteringar, där bl.a. rekryteringsstödet och det generella anställningsstödet lyfts

fram. Många av de nyanställningar som kampanjen beräknas bidra till kommer att tillfalla ungdomar.

Regeringen har även vidtagit åtgärder inom det arbetsrättsliga området för att öka möjligheterna för nytillträdande, bl.a. ungdomar, att komma in på arbetsmarknaden. T.ex. har tiden för provanställningar ökat från sex till tolv månader, vilket särskilt gynnar ungdomarna.

Regeringen har satt in massiva insatser för att stävja arbetslösheten. Totalt sett fanns i februari 1994 över 43 000 personer i konjunkturberoende åtgärder i Stockholms län. Aldrig någonsin tidigare har arbetsmarknadspolitiken nått en sådan omfattning. I takt med att konjunkturen vänder ökar också nyrekryteringarna. Arbetslösheten och långtidsarbetslösheten har därigenom minskat i år. Regeringen har en hög ambitionsnivå för att fortsätta minska arbetslösheten.

Länsarbetsnämnden i Stockholms län bedömer att läget blir ljusare på länets arbetsmarknad. Stockholmsregionen tillhör de delar av landet där de största förbättringarna väntas enligt länsarbetsnämndernas och AMS bedömningar. Antalet lediga platser ökar och arbetslösheten minskar vid oförändrad omfattning av antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Arbetsmarknadsläget väntas bli bättre även för ungdomarna i länet. Enligt en undersökning som Arbetsförmedlingen City utfört visar det sig att flertalet av företagen är positiva till att anställa ungdomar, framför allt de unga som har minst treårigt gymnasium bakom sig.

Regeringen införde för drygt ett år sedan arbetslivsutveckling, ALU, som ett led i att stärka arbetslinjen. I dag finns över 50 000 personer i åtgärder. I samband med att åtgärder infördes, minskade också antalet utförsäkrade från arbetslöshetskassan. Antalet har inte varit så litet sedan år 1990.

Regeringen har dessutom tagit initiativ till ett nytt och förfinat uppföljningssystem för att snabbt få in nödvändiga uppgifter om förändringar, kostnader och orsaker till socialbidragsberoende. Socialstyrelsen utvecklar systemet i samarbete med Svenska kommunförbundet och Statistiska centralbyrån.

Anf. 9 ANITA JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag tackar för svaret på min interpellation. Arbetsmarknadsministern kanske tycker att jag är litet tjatig när jag återkommer med interpellationer om sysselsättningen i Stockholms län. Orsaken är att jag är mycket oroad över situationen.

Sedan, fru talman, är jag faktiskt ganska less på att ständigt läsa och höra Börje Hörnlunds uttalanden om hur hårt regeringen arbetar för att reparera skadorna från 80-talet. Jag tycker det är hög tid för Börje Hörnlund och regeringen att tala om 1994. Arbetslösheten uppgår ju till tvåsiffriga tal. Under 80-talet, då Socialdemokraterna regerade, hade vi en arbetslöshet på några procent. Detta är ett faktum.

Fru talman! Ingen annanstans i vårt land finns det så många arbetslösa människor som det finns i Stockholms län. Närmare 100 000 människor står utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Värst drabbade är de unga.

27 000 ungdomar under 24 år möts av beskedet att de inte behövs i arbets-

Prot. 1993/94:90
18 april 1994

*Svar på
interpellationer*

livet. En hel ungdomsgeneration riskerar att slås ut. I förlängningen hotar ett samhälle med ökade motsättningar mellan generationerna.

Varför skall de unga ställa upp på ett samhälle som inte ställer upp på dem?

Men inte nog med detta, Börje Hörnlund! Sambandet mellan den höga arbetslösheten och de stora offentliga underskotten är mycket tydligt. Inget annat lands offentliga ekonomi drabbas så hårt av hög arbetslöshet som Sveriges.

Förra året betalades 2,6 miljarder kronor ut i kontantstöd i Stockholms län – pengar som i stället skulle kunna användas till framtidsinvesteringar för fler jobb samt till löner till alla de kvinnor som har blivit uppsagda inom den offentliga sektorn. Vårt land blöder till följd av arbetslösheten.

Samtidigt tickar en socialbidragsbomb som riskerar att brisa när som helst. På tre år, Börje Hörnlund, har socialbidragen i vår region i det närmaste fördubblats, från drygt 600 miljoner kronor till 1,1 miljarder. Det är en direkt följd av den höga arbetslösheten. Än värre blir det om regeringen driver igenom det nya a-kasse-förslaget.

I massarbetslöshetens kölvatten följer nedskärningar i den kommunala verksamheten.

Förra veckan presenterade Socialstyrelsen en rapport som visar att det är storstäderna som drabbas av nedskärningar på grund av arbetslösheten. Värst utsatta är barnen. Färre anställda, större barngrupper och högre taxor gör att barnen – de värnlösaste av alla – drabbas hårdare än någon annan grupp i det borgerligt styrda Sverige.

På det här sättet skär arbetslösheten som en kniv genom det svenska välfärdssamhället. Ingen kommer undan. Alla drabbas – även vi som har jobb.

Vi socialdemokrater i Stockholms län känner djup oro inför den här utvecklingen. För första gången i modern svensk historia riskerar barnen och ungdomarna att få det sämre än tidigare generation. Alla känner oro – vare sig man är mamma eller pappa, mormor eller morfar osv.

Förra veckan presenterade LO ett mycket bra program mot arbetslösheten. Jag hörde Börje Hörnlund i en radiointervju säga att han inte hade hunnit läsa programmet. Men nu har Börje Hörnlund kanske hunnit med det. Jag skulle vilja veta om arbetsmarknadsministern är beredd att kommentera LO-programmet och framför allt om han är beredd att göra något, även för de arbetslösa i Stockholms län.

Anf. 10 KRISTINA PERSSON (s):

Fru talman! Jag måste säga att jag blir litet orolig när jag hör arbetsmarknadsministrarnas analys och bedömning av läget när det gäller sysselsättningen i dag och i framtiden. Jag blir orolig av två skäl.

Första skälet är att arbetsmarknadsministern låter så nöjd. Vi har haft problem. Men nu är allt på väg att ordna sig tack vare regeringens framsynta politik.

Sanningen är dock att vi är på väg att hamna i precis samma elände som resten av Europa, med samma höga och varaktiga arbetslöshet. EU-ländernas erfarenhet är att när konjunkturen på 80-talet vände och det under några få år skapades 9 miljoner nya jobb gick de nya jobben framför allt till de

nyttillträdande på arbetsmarknaden. De som redan var arbetslösa kom inte in på arbetsmarknaden igen. Det var därför som arbetslösheten i EU-länderna, trots ökad aktivitet i ekonomin, låg kvar på en hög nivå.

Faktum är att vi nu ser tendenser till precis samma sak på arbetsmarknaden i Stockholms län och Stockholms stad men också, kan man utgå från, i resten av landet. Arbetslösheten växer inte längre, och det är skönt. Men den ligger kvar på en hög nivå. Det finns en stor grupp människor som har varit arbetslösa under en längre tid – i 12, 18 eller 24 månader – och som får allt större svårigheter när det gäller att hitta jobb.

Det värsta är att det finns insikter om problemet. Dessutom finns det resurser. Regeringen har nämligen ställt resurser till förfogande i form av projektmedel som skulle kunna användas till s.k. orienteringskurser, stöd för att hitta en ny arbetslivsinriktning och utbildning som ger jobb i framtiden. Men resurserna tas inte till vara.

Länsarbetsnämnden i Stockholm gör inte slut på sina projektmedel, trots att behoven är så stora. I stället kommer pengarna att skickas tillbaka till AMS och regeringen. Det är ganska stora belopp som det är fråga om.

Regeringen har alltså ställt resurser till förfogande. Men man har inte sett till att det finns kapacitet i form av personal som kan använda dessa resurser på ett meningsfullt sätt. Dessutom finns det stelbenta regler som gör att det inte är tillåtet att genomföra projekt på andra sätt, t.ex. genom de fackliga organisationerna. Detta är inte bara misshushållning med offentliga medel utan också väldigt orättfärdigt gentemot de människor som drabbas av arbetslöshet. Jag utgår från att regeringen snabbt kommer att försöka göra något åt det här problemet.

En ny inriktning i arbetslivet för dem som har drabbats av arbetslöshet är en nödvändig men förhållandesvis kortsiktig åtgärd. Ännu viktigare är det att vi får en långsiktig strategi mot arbetslösheten.

Här finns det andra skälet till att jag är orolig. I arbetsmarknadsministrarnas svar finns det inte något som skulle kunna ändra på regeringens dystra prognos om fortsatt hög arbetslöshet under 90-talet.

Man frågar sig om regeringen verkligen accepterar att den totala arbetslösheten ligger kvar på tvåsiffriga tal. Vi vet att industrin nu ökar antalet anställningar något. Men det sker mycket långsamt. Framför allt kommer det inte att räcka till för att suga upp de 500 000 människor som står utanför arbetsmarknaden.

I stället ökar övertiden kraftigt. Jag är just tillbaka efter att ha gjort arbetsplatsbesök hos Ericsson vid Telefonplan och i Flemingsberg. Där har man ett övertidsuttag på 10 %. De finns t.o.m. de som har bortemot 200 timmar övertid. Facket har inte något att sätta emot. Man har inte laglig rätt att stoppa denna övertid, som gör att arbetslösa går miste om jobb.

Den kanske allra verkningsfullaste åtgärden, kraftfulla insatser för att höja kompetensnivån i arbetslivet bland vanliga löntagare, väntar vi fortfarande på. Trots utredningar och väl spridda insikter om behoven händer ingenting på det här området.

Visst är en utbyggnad av högskolan mycket bra och nödvändig – en sådan vill vi också ha. Men det räcker inte. Man måste också ta vara på den arbetskraft som redan finns ute i arbetslivet.

Om man kunde ha 100 000 vuxna i utbildning skulle det skapa luckor i arbetslivet som i slutändan skulle fyllas med arbetslösa. Dessutom är det kompetens och ett bättre kunskapsinnehåll i produktionen som Sverige behöver, inte lägre priser eller devalveringar – vilket man kan tro efter att nyss ha lyssnat på arbetsmarknadsministern.

Behoven här är enorma. Det finns över 1 miljon vuxna i arbetslivet som inte har kunskaper motsvarande gymnasiekompetens. Av dessa har 700 000–800 000 inte ens en utbildning motsvarande årskurs 9 i grundskolan. Det är denna kategori människor som allra mest befinner sig i farozonen när det gäller framtidens arbetsmarknad.

Det är nu som vi med gemensamma krafter – tillsammans med löntagarna och deras fackliga organisationer, med arbetsgivarna samt med regeringen och riksdagen – måste anstränga oss i arbetet med att hitta för framtiden hållbara lösningar. Det skulle inte bara innebära minskad arbetslöshet utan också vara en långsiktig investering för att lösa Sveriges ekonomiska problem.

Anf. 11 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! Även om Anita Johansson inte tycker om att höra det kommer man inte ifrån att grunden för välfärd och arbetsmarknad var totalt raserad när regeringen tog över hösten 1991. Vi var prissatta ur världsmarknaden. Varje månad varslades 6 000–9 000 personer i näringslivet. De blev arbetslösa efter det att den nya regeringen tog över. Men de varslades för att företagen inte längre gick under den socialdemokratiska tiden.

Detta är i princip alla ekonomer överens om. Det framgår av socialdemokraten Eklunds postbrev. Han jobbade i Finansdepartementet. Det framgår på många ställen. Låt oss vara ärliga och erkänna att läget var förtvivlat. Nu har vi på två och ett halvt år fått en grund som är mycket stabil för tillväxt och utveckling. Det är det bästa kostnadsläget någonsin. Från att ha haft 30 miljarder i negativ bytesbalans när vi tog över får vi för första gången på många år en positiv bytesbalans på minst 30 miljarder. Sverige går nu ihop.

Det gäller också att se allvaret med vårt budgetunderskott och med vår arbetsmarknad. Detta är allvarligt. Men tro inte att Sverige går bättre genom att budgetunderskottet ökas med ytterligare 40 miljarder, som socialdemokraterna ville då vi i december förra året diskuterade det stora arbetsmarknadspolitiska beslutet. Då skulle vi ha fått mycket högre räntor än vi har i dag. Även det budgetförslag som ni nu har lagt fram, där ni har sansat er en hel del, ger ett ytterligare lånebehov på 24 miljarder. Det skulle också föra räntorna uppåt. Räntorna är nyckeln i detta. Det är först när de får en rimlig nivå som företagen vågar börja investera och som privatpersoner också börjar våga köpa och investera. Vi ser också att hushållen nu har den bästa framtidstron någonsin, sedan man började mäta 1973. Sedan återstår mycket praktiskt arbete.

Jag vill kommentera hur man gör en summering. Ja, 5 % på 1 miljon blir fler än 5 % på en liten arbetsmarknad med 100 personer. Jag tycker att vi borde kunna resonera utifrån de principer som alla är eniga om i vårt land, att sådana här saker beräknar vi i procent och inte på annat sätt. Annars kan

man lägga ihop övriga Sverige och säga att det blir si och så många. Den typen av diskussion leder inte framåt.

1991 utförsäkrades 7,5 % av de långtidsarbetslösa. De fick i hög utsträckning socialbidrag. Förra året, 1993, utförsäkrades 0,7 % av de långtidsarbetslösa. Trots en utomordentligt svår arbetsmarknad har vi, relativt sett, minskat utförsäkringen 10 gånger. Det är bra för kommunernas socialbidrag.

Det finns ett problem, men det löses med nya a-kassan. Just i denna region har få personer varit med i arbetslöshetskassorna. Många har stått utanför. Nu kommer de också in. Har man haft höga inkomster och plötsligt hamnar på noll och KAS-nivå anlitas socialen i viss utsträckning.

Kommunerna har mycket av detta i egna händer. Om t.ex. en ung människa är på väg ut går det att kommunalt ställa upp en åtgärd om man inte klarar problemet på den andra arbetsmarknaden. Då slipper man personen i fråga på den sociala sidan.

Låt mig också säga, eftersom vi har en invandrarklass på besök, att Socialdemokraterna tillsammans med Ny demokrati sade nej till invandrarpraktik. Den kommer att betyda oerhört mycket för invandrarna när det gäller att få ett fäste på arbetsmarknaden. Skickar man in en ansökan med ett namn som arbetsgivaren i fråga inte kan uttala är det inte så lätt att bli rättvist värderad. Men om man får komma in på jobbet i sex månader och visa hur duktig man är, har man mycket större chanser. Dessutom är det ett mycket bra led i att lära invandrare bättre svenska. Går man i klump med kamrater i Rinkeby, vilket man ofta gör, pratar man sitt hemlands språk. Kommer man däremot in på en svensktalande arbetsplats är det ett annat språk som gäller.

Ja, Kristina Persson, AMS har gott om ekonomiska resurser. Vi har sett över ett antal regler. En arbetsgrupp jobbar ihop med AMS för att man lättare skall klara handläggningen. Kompletteringspropositionen kommer också att medge ett mindre personaltillskott för att man på allvar skall kunna gå ut till företagen och framför allt byta ut övertiden.

Anf. 12 ANITA JOHANSSON (s):

Fru talman! Börje Hörnlund säger att grunden för vår välfärdspolitik var raserad när vi socialdemokrater regerade. Jag undrar om Börje Hörnlund egentligen tror på det där själv.

Nu har det snart gått en mandatperiod, Börje Hörnlund. Det har varit en fyrpartiregering i landet. Börje Hörnlund har haft ansvar för arbetsmarknadspolitiken. Vi har i Stockholms län i dag 77 953 personer öppet arbetslösa. Värst av allt, som jag fick läsa i rapporten från länsarbetsnämnden på morgonen, är att ungdomsarbetslösheten hade ökat med 700 ungdomar från förra månaden. Det är detta som oroar mig, Börje Hörnlund. Det borde oroa arbetsmarknadsministern också. Skyll inte efter snart en mandatperiod på socialdemokratisk politik! Hade ni i stället anammat litet grand av alla de förslag som vi har lagt fram i denna kammare är jag övertygad om att situationen hade sett helt annorlunda ut, Börje Hörnlund.

Jag kollade på morgonen hur det såg ut i min hemkommun och konstaterade att 4 800 personer sökte jobb. Det finns 195 lediga arbeten. Så här ser det även ut i grannkommunen Värmdö. Vart man än ringer ser det likadant ut. Vad händer i en sådan här borgerligt styrd region? Jo, i vårt landsting har

Prot. 1993/94:90
18 april 1994

*Svar på
interpellationer*

man sagt upp över 6 000 personer. Kvinnor har skickats hem. Kvinnor får gå på a-kasseersättning och i allra värsta fall på socialbidrag – kvinnor som behövs så väl för de sjuka, för de gamla och för barnens skull. Det är detta som gör mig så upprörd, Börje Hörnlund.

Jag kunde förra veckan höra det folktoppartistiska landstingsrådet Andres Käärik säga: Var inte oroliga! Moderaterna säger ingenting i det här länet. Jag undrar vad Börje Hörnlund säger till de här 6 000 kvinnorna – för det är i allmänhet kvinnor – i Stockholms län. Kan Börje Hörnlund ge dem en liten strimma av hopp om att få behålla sina jobb eller att få dem tillbaka, jobb som är verkligt nyttiga för vårt samhälle?

Anf. 13 KRISTINA PERSSON (s):

Fru talman! Det gläder mig verkligen att höra att kompletteringspropositionen kommer att rymma förslag på det här området. Men det lät inte så värst hoppfullt med ett "mindre" personaltillskott. Jag hoppas verkligen att ett "mindre" personaltillskott kommer att räcka. Det är naturligtvis bättre än ingenting. Men här krävs åtgärder snabbt och då kanske det inte är ett mindre personaltillskott utan litet mer personal som det är fråga om.

Det vore också bra om man kunde passa på att ändra på de regler som nu gör att det inte är möjligt att använda den infrastruktur och kompetens som t.ex. de fackliga organisationerna besitter när det gäller att organisera projekt samt att fungera rådgivande och vägledande för de arbetslösa

Jag vill invända mot synsättet att det råder en motsättning mellan budgetunderskott och arbetslöshet. För det första rymde det socialdemokratiska budgetalternativet ett mindre budgetunderskott än regeringens. För det andra beror budgetunderskottet just på arbetslösheten. 75 % av budgetunderskottet går att direkt förklara med arbetslösheten: Mindre inkomster till statskassan och högre utgifter för arbetslöshetsersättning, socialbidrag osv.

Det finns ingen motsättning däremellan. Det enda sättet att få ordning på Sveriges ekonomi är att få bukt med arbetslösheten.

Jag fick inget svar på min fråga om kompetensutveckling. Här behöver vi verkligen göra något radikalt och snabbt. Det är nu vi kan göra det. Det är nu företagen går med höga vinster. Det är nu vi har en stor arbetslöshet. Det är nu vi skall sätta i gång stora program för att utbilda människor som redan är i arbetslivet. Det borde finnas något slags automatisk samhällsgaranti som träder in så snart någon människa varit arbetslös längre tid än den månad eller två som det tar att hitta ett nytt jobb när man har drabbats.

Människors kompetens är en färskvara. Den måste efterfrågas och tas i anspråk för att fungera och vara användbar. Om den läggs i träda och inte tillvaratas förlorar man sin kompetens och sin förmåga att fungera i arbetslivet. Det blir både ett samhällsekonomiskt slöseri och en mänsklig tragedi när detta inträffar.

Anf. 14 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Om de 69 000 människor i näringslivet som varslades om avsked varje månad 1991 blev arbetslösa 1992 måste denna arbetslöshet faktiskt vara ett arv från socialdemokratin, Anita Johansson.

När man hösten 1991 var i ett läge då 50 % av de anställda i företagen

arbetade i företag som inte gick ihop och det ledde till närmare 100 konkurser per vardag är det naturligtvis ett arv. Men jag är mycket mer finstämd i debatten än vissa socialdemokrater. Jag vet att ni inte ensamma bär den bördan. Det var många som felade ett tag, men det var i alla fall ni som regrade.

När ni då i en debatt menar att regeringen råår för både den internationella lågkonjunkturen och det förfärliga 80-talsarvet tycker jag rent ut sagt att ni är ofina.

Ett exempel är Nordbanken, där vi har fått in ungefär 40 miljarder. Varanda förlustaffär gjordes före regeringsskiftet. Vi får bara notan. Visst är det ett arv! Arvet tillkom före regeringsskiftet.

Hittills i år har arbetslösheten minskat med 30 000 personer mer än vad åtgärderna har ökat. Vi har alltså upplevt en vändning. I dagens rapport om den senaste veckan ser vi att antalet lediga platser är ordentligt många fler än de varit ett antal år bakåt. Jag vill inte yvas över det, utan bara notera att vi egentligen skulle ha en debatt om hur man bäst tar tag i problemet och får ut så mycket som möjligt. Med så många utanför ordinarie arbetsmarknad tar det ändå sin tid innan man är tillbaka till den fullgoda arbetsmarknad som både ekonomi och medmänsklighet kräver.

Jag hade överläggningar med Kommunförbundets ledning, samtliga parti-företrädare och Landstingsförbundets ledning. Vi diskuterade att man nu måste passa på att kompetensutveckla de 95–100 % av personalen som ändå långsiktigt skall bli kvar så att det uppstår vikariat som gör att inte fler kommer ut i öppen arbetslöshet.

Jag upplevde då ett mycket bra gensvar. Arbetsmarknadsverket fick order att arbeta på det sättet. Jag har med egna ögon läst och med egna öron hört att chefen för Arbetsmarknadsstyrelsen noterat att varslen i denna sektor nu har lugnat ned sig. Det behöver vi i denna situation. Det finns tillräckligt många människor som står utanför ordinarie arbetsmarknad att rekrytera bland.

Om man skall betrakta ett tiotal miljoner kronor som ett stort eller litet tillskott beror på hur man räknar, Kristina Persson! Vad gäller reglerna kan jag säga att det finns en arbetsgrupp där AMS utgör ena delen och departementet den andra. AMS har sitt regelverk. Det är en ganska tjock bok. Vi har förordningar. Uppgiften är att resonera igenom frågorna på så sätt att det leder till snabbare och bättre handläggning. Det är också ett sätt att förstärka vår organisation.

Finansens tjänstemän – de fanns där även på er tid – säger att man måste låna 24 miljarder till för kommande budgetår om man följer det socialdemokratiska budgetförslaget. Nu skall regeringen lägga fram sin kompletteringsproposition och Socialdemokraterna sin. Vi får se hur det blir då. Januari ligger bakom oss.

Kompetensutvecklingen sker på två sätt. Det är bra att högskolorna är utbyggda med ca 30 %. Det leder till att fler och fler kompetenta kommer in på arbetsmarknaden.

Det är synd att bara 25 000 elever på tvåårigt gymnasium passar på att gå det tredje året när det kunde vara 40 000–50 000. Det är inte bra på sikt.

Prot. 1993/94:90
18 april 1994

*Svar på
interpellationer*

Utbildningsvikariatet har sedan de inrättades för ett antal år sedan aldrig varit på den nivå som de är just nu.

Det finns pengar kvar för företagsutbildning, dvs. det system där företagen utbildar internt i stället för att skicka i väg folk. Parterna måste ändå ta huvudansvaret för att resurser avsätts för utbildning.

Anf. 15 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag undrar när Börje Hörnlund tänker ta ansvar för regeringspolitiken och sluta att skylla på Socialdemokraterna. Det skulle vara roligt att få ett svar på den frågan. Nu har ni snart regerat i en mandatperiod, så nu är det dags.

Jag fick heller ingen kommentar kring det förträffliga program som LO har lagt fram. Jag hoppas att Börje Hörnlund har läst det. Gör det annars! Det finns mycket matnyttigt i det programmet.

Jag mötte förra veckan ett antal arbetslösa ungdomar. Det var det som gjorde mig så oerhört rädd och förskräckt. Jag frågade vad de gör på dagarna. De svarade: Sover. Jag frågade vad de ser fram emot. De svarade: Fredagen, när vi får dricka starköl.

Jag tror att vi som är aktiva i en storstadsregion har anledning att vara än mer oroade just för ungdomsarbetslösheten med tanke på de tillfällen att komma snett som finns i denna region. Det är därför jag är orolig. Jag skulle önska att Börje Hörnlund kunde ta det litet på allvar och inte bara skylla ifrån sig utan göra någonting konkret just för ungdomsarbetslösheten.

Låt mig ta upp en annan sak! I förra veckan kom regeringen med sin regionalpolitiska proposition. Jag kan inte nog understryka hur ilsken jag blev när jag läste den. Det finns inte en rad om storstäderna. Det finns inte en rad som talar om att det finns en glesbygd i denna region. Om inte Börje Hörnlund har varit ute i skärgården rekommenderar jag en resa till vår glesbygd i Stockholms län.

Det omnämns med några få rader att det pågår en utredning. Jag hoppas verkligen att Börje Hörnlund kan börja bry sig litet grand om denna region. Jag är trött på den storstadsfientliga politik som man håller på med. Jag hade förväntat mig att Moderaterna skulle ha tagit litet mer hänsyn till Stockholmsregionen, men icke sa Nicke! Det är en storstadsfientlig politik som nu pågår.

Kan jag få några kommentarer kring LO-programmet? Kan jag få några kommentarer kring vad Börje Hörnlund konkret tänker göra för de ytterligare 700 ungdomar som blir arbetslösa denna vecka i Stockholms län?

Anf. 16 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag sade tillräckligt om historien i förra inlägget. Om Anita Johansson är den enda jag känner i Sverige som inte förstår de sammanhangen är det bara så.

Jag har mycket noga analyserat ett antal tidigare LO-program. Det finns när det gäller åtgärdsidan anledning att diskutera en del frågor. Sättet att diskutera finansieringsfrågorna imponerar däremot inte. Om vi verkligen skall ställa till det för oss skall vi – en nation som lånar mer än nästan alla

andra – gå in på en politik som innebär att man lånar ännu mycket mer. Det är jag övertygad om. Då får man höjd ränta och färre jobb.

Den delen i programmet är allvarlig. Om socialdemokratin behöver diskutera den delen behöver faktiskt LO diskutera den ännu något mer.

Över 100 000 ungdomar har funnits i olika åtgärder. Jag vet inte exakt hur det är i dag. Det har inte rört sig om så långa perioder i öppen arbetslöshet. Jag vill väldigt gärna se att de blir ännu kortare.

Jag vet mycket väl vilka riskerna är när ungdomar går arbetslösa långa perioder. Det kan vi se i länder som ligger ganska nära oss, ute i Europa. Det är därför som vi gör allt för att ungdomarna skall få chansen: extra utbildningsprogram, ungdomspraktik och allt annat som finns.

Men visst drabbas ungdomarna extra hårt genom att de saknar yrkeserfarenhet och genom att de som kommer in på ett jobb åker ut först, eftersom våra arbetsmarknadsbureauer fungerar på det sättet.

Jag måste säga att jag inte tror att Anita Johansson har läst på vidare bra när det gäller regionalpolitiken. Stockholm kommer att få sitt länsanslag precis som andra, och Stockholm kommer att få sin del av extrapotten. Dessa pengar är inte fördelade förrän riksdagen har fattat beslut om summorna.

I fråga om glesbygdstöd, som är ett bra stöd, står detta väldigt klart: upp till 450 000 i bidrag, två gånger på tre år. Den ena gången var det hårda investeringar, den andra gången mjuka investeringar. Detta gäller i de områden som länsstyrelserna utser som landsbygd, och dit hör skärgården. Det står i klartext. Läsövning, var det! Det är en tjock bok, och jag har förståelse för att man inte hinner läsa allt. Georg Andersson anklagar oss för att föra pengarna söderut, hit ner.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1993/94:123 om ROT-insatser

Anf. 17 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Ingela Thalén har i sin interpellation ställt ett antal frågor som rör användningen av den och en halv miljard kronor som regeringen har fördelat till ROT-insatser.

För det första har Ingela Thalén frågat mig om vilka sysselsättningseffekter regeringen har beräknat att åtgärderna skall leda till.

Regeringen har fördelat pengarna för ROT-åtgärder inom kultursektorn och på miljöområdet. De projekt som får del av ROT-pengarna beräknas totalt ge ca 8 500 årsarbeten.

Till ROT-åtgärder inom kultursektorn går 370 miljoner kronor, som beräknas ge 1 450 årsarbeten. Dessa är fördelade på följande sätt:

- Statliga kulturbyggnader får 100 miljoner kronor och beräknas ge 100 jobb.
- Icke statliga kulturbyggnader, t.ex. museer på olika håll i landet, får 70 miljoner kronor och beräknas ge 350 jobb.

Prot. 1993/94:90
18 april 1994

*Svar på
interpellationer*

- Kulturmiljövård och kulturbyggnader får 195 miljoner kronor och ger 975 jobb.
- De kungliga slotten får 5 miljoner kronor och ger 25 jobb.

Till ROT-åtgärder inom miljöområdet, i vid bemärkelse, går 1 130 miljoner kronor som beräknas ge 7 100 årsarbeten. Dessa är fördelade på följande sätt:

- Undervisnings- och omsorgslokaler får 580 miljoner och ger 2 300 jobb.
- Äldreboenden får 100 miljoner kronor och ger 1 000 jobb.
- Miljöförbättrande åtgärder i bostäder får 330 miljoner kronor och beräknas ge 3 300 jobb.
- Samlingslokaler upprustas för 100 miljoner kronor, vilket beräknas ge 500 jobb.

Därutöver anslås 20 miljoner kronor för en höjning av högsta bidragsnivån från 15 000 till 25 000 kronor vid radonsanering av alla typer av fastigheter.

För det andra har Ingela Thalén frågat mig om hur dessa arbetstillfällen kommer att fördela sig över riket.

Fördelningen av ROT-pengarna mellan olika delar av landet pågår som bäst inom Arbetsmarknadsverket och övriga berörda myndigheter. De projektförslag som kommit från bl.a. Riksantikvarieämbetet och Statens Fastighetsverk omfattar projekt över hela landet. Det är också ett stort antal olika typer av projekt som kan komma i fråga för ROT-bidragen, vilket ger goda förutsättningar för en bra spridning över landet. Insatser i sysselsättnings-svaga regioner skall ges hög prioritet.

Slutligen har Ingela Thalén frågat mig om det är regeringens bedömning att samtliga medel kommer att förbrukas inom den angivna tiden.

ROT-bidragen till godkända projekt betalas ut i efterskott. Av den anledningen kommer delar av de anslagna medlen inte att kunna utbetalas inom de angivna tidsramarna. Även om utbetalningarna görs senare bör pengarna kunna vara inbetalade i godkända projekt. Det är därför angeläget att beslut om bidrag fattas utan dröjsmål.

ROT-paketet syftar till att ge en snabb effekt på sysselsättningen i byggbranschen. Att projekten kommer i gång så snart som möjligt är därför av stor vikt. Regeringen poängterar också i regleringsbrevet att det skall ske en prioritering av projekt med snabb igångsättning och färdigställande under kalenderåret 1994.

Anf. 18 INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret. Det var ett mycket bra svar. Det var utförligt och konkret, och både projektens summor och effekterna på sysselsättningen fanns väl redovisade.

Bakgrunden till min fråga är det initiativ som riksdagen tog, nämligen att av de pengar som AMS har fått för årets budget använda 1,5 miljarder till särskilda insatser för reparation, ombyggnad och tillbyggnad.

Det var alltså ett initiativ från riksdagen, fastän vi nog ansåg att regeringen borde ha tagit ett sådant initiativ redan i december förra året, när AMS

väckte frågan hos regeringen. Då hade ju AMS konstaterat att man inte kunde utnyttja hela sitt anslag för att pressa tillbaka arbetslösheten.

Svaret är bra i den meningen att det är konkret och i siffror redovisar effekterna av det regleringsbrev som regeringen utfärdar.

I tidigare ROT-program har bidrag utgått till kommunala fastigheter med högst 30 % av kostnaden. I det paket som regeringen nu lägger fram genom sitt regleringsbrev har man infört en begränsning, som innebär att bidrag endast får ges för arbeten som leder till en ökad tillgänglighet för personer med funktionshinder eller till miljöförbättrande åtgärder.

Detta är naturligtvis mycket vällovliga syften, men finns det inte en risk för att man genom att ändra reglerna riskerar att begränsa möjligheterna att få i gång byggen? Jag fruktar också att det blir svårt att tolka de föreskrifter som nu lagts om åtgärder som syftar till allergisanering, ventilationsförbättringar, bullerskydd och andra liknande miljöförbättrande investeringar.

Min fråga till Börje Hörnlund är: Finns det en tillgänglig objektsreserv av det här slaget, som snabbt kan komma i gång? Har AMS redovisat just en sådan reserv för att öka sysselsättningen? Utgångspunkten för det som var arbetsmarknadsutskottets förslag och sedermera riksdagens beslut var ju att man skulle vidta åtgärder för att omedelbart bringa ned arbetslösheten.

Den andra delen av regleringsbrevet berör just stödet till miljöförbättringar av bostäder. På den punkten har regeringen verkligen lyckats! Man har ett regelsystem som är oerhört komplicerat. Kommunernas miljö och hälsovårdsförvaltning skall yttra sig, AMS skall i samråd med Boverket utveckla närmare regler, Boverket och länsstyrelserna skall medverka i bidragshanteringen, och bidrag får lämnas till högst 10 % av den kostnad som kommunerna finner skäligen.

Varför skall man röra till det så här, när vi vet att det finns många angelägna insatser som borde kunna genomföras inom det regelverk som fanns före detta regleringsbrev?

Kan nu arbetsmarknadsministern lova att regeländringarna och det nya regelverket verkligen leder till att man pressar tillbaka den öppna arbetslösheten? Det var ju syftet med riksdagens beslut att använda innevarande års medel till särskilda insatser denna period.

I den förra debatten sade Börje Hörnlund att det som är viktigast att diskutera nu – med hänvisning till debatten om gången tid – är hur man bäst tar till vara den utveckling som nu är på gång. Anser arbetsmarknadsministern att det regleringsbrev som regeringen utfärdar, efter riksdagens initiativ om ytterligare medel, verkligen syftar till att ta vara på utvecklingen, så att den öppna arbetslösheten kan pressas ned?

Anf. 19 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag har följt den här debatten genom Ingela Thaléns fråga till arbetsmarknadsministern och svaret på den. Jag kan konstatera att regeringen har tagit ovanligt lång tid på sig för att komma ur startgroparna.

Det var ju en chans som riksdagen gav regeringen, ett bemyndigande att snabbt komma tillbaka med ett förslag till program. Min uppfattning är, Börje Hörnlund, att regeringen har litet svårt att tackla bokstavsfrågorna. Eller är det kanske så att slitningarna i regeringen är för stora, så att det inte

Prot. 1993/94:90
18 april 1994

*Svar på
interpellationer*

finns något egentligt utrymme för att stödja ett förbättrat bostadsbyggande och en förbättrad ombyggnadsverksamhet?

Jag vill påminna om att ROT-programmet för 1993/94 var ett initiativ som togs av socialdemokraterna och som följdes upp av en överläggning med regeringen. I den deltog Centerpartiet, Folkpartiet och Socialdemokraterna, men jag noterade redan då att Moderaterna inte var med. Och där har vi orsaken till regeringens oförmåga att själv lägga fram ett bostadsprogram.

I regeringens proposition står ju också att man inte räknar med några förbättringar 1994 och kanske inte heller 1995. Men 1996 skall de stora förbättringarna komma, allt enligt regeringens egen uppläggning.

Jag kan ha en viss förståelse för hur det kan vara att vara arbetsmarknadsminister i en regering som så kraftigt domineras av Moderata samlingspartiet och dess välkända uppfattning om bostadspolitik.

Det utförligt refererade förslag som nu föreligger är ett försök. Men jag tycker att man kanske ändå borde ha funderat över om inte alla dessa fantastiska möjligheter att bygga upp bostadsmarknaden skulle kunna tas bättre till vara.

Vi har ju ett stort antal bostäder som behöver byggas om. Vi har ett lågt bostadsbyggande. Jag höll på att säga att det är det lägsta i modern tid, men det är faktiskt det lägsta sedan före andra världskriget. Det är ju ett bra tag sedan. Vi befinner oss i ett läge med låg inflation, låga räntor och mer hanterbara produktionskostnader än för ett par tre år sedan. Detta tillgodogör sig Börje Hörnlund i sitt regeringsarbete.

Men det märkliga är att ingen vill bygga just nu. Det finns ingen som vill sätta i gång några byggen. Vi har en regering som inte är särskilt intresserad, och vi har en bostadsmarknad där ingen vill sätta i gång trots att förutsättningarna är de bästa någonsin. Tycker inte Börje Hörnlund att det är ett ganska märkligt förhållande?

I slutet av 80-talet, som vi hörde berättas om tidigare, var det en mycket stor aktivitet på byggmarknaden. Det var mycket stor efterfrågan på lägenheter. Det fanns väldigt många människor som ville bygga trots att vi hade ett högt kostnadsläge. I dag när förutsättningarna är i grunden förändrade finns det ingen som vill bygga. Det finns faktiskt inte heller någon som efterfrågar bostäder, för att vara alldeles uppriktig. Men bristen på efterfrågan sammanhänger ju som bekant med det område som Börje Hörnlund har specialiserat sig på, nämligen arbetsmarknaden. Vi har ju en mycket stor arbetslöshet.

Problemet med om det skall byggas bostäder eller ej, om det skall vara ROT-program eller inte och om det skall vara ombyggnadsverksamhet eller inte ligger i att vi har olika meningar om hur vi skall tackla arbetsmarknaden. Den som inte vill tackla arbetsmarknaden och avskaffa arbetslösheten behöver inte heller bygga några bostäder.

Anf. 20 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! De kommunala ROT-bestämmelserna på högst 30 % har resulterat i uppgörelser som gör att man i genomsnitt har betalat 22–23 %. Det är min förhoppning att företrädarna för kommunerna har förmåga att även ta tag i de nya miljöbestämmelserna. De brukar vara duktiga att anpassa sig.

Ingela Thalén frågade om jag kunde garantera att detta kommer att ge många jobb. Ja, det kan jag, men jag kan inte garantera att varje objekt till fullo kommer att utvecklas som det är tänkt. Jag skall till Ingela Thalén överlämna ett antal papper med detaljer som visar vilken typ av projekt det gäller och hur de är fördelade mellan länen i dagsläget.

Låt mig gå över till bostäderna. Jag vet inte vad den sista kända siffran är, men jag tror att det finns ca 60 000 tomma lägenheter i dag. Det är klart att det då är litet besvärligt att sätta i gång med nybyggnationer. Men detta är också i sin tur ojämnt fördelat över landet. Vi har många små kommuner där det kommer att ta årtal att fylla på de bostäder som man har byggt. Men mycket talar för att den här regionen kommer att behöva nya bostäder.

Samma sak gäller för hotell och kontor. Man har byggt kontor för många år framöver. Där sker också en rationalisering som gör att de inte fylls på så snabbt. Hotellen har som bekant en medelbeläggning på ungefär 30 %. Den borde egentligen ligga på 70 % för att det skall vara ekonomiskt sunt. Därför är inte heller den delen av det som byggdes på 80-talet riktigt tillgänglig i dag.

Oskar Lindkvist vet att jag har en lägenhet i ett hus som ägs av HSB. Den ligger en liten bit från det ställe där han ibland brukar fika på morgonen. Det var ett väldigt motstånd när lägenheterna i det området skulle repareras. Folk är litet oroliga för att flytta och få litet bekymmer ett tag. HSB talade faktiskt med mig om att jag borde tillhöra den positiva delen för att det skulle bli lättare att få i gång detta. Det är inte heller så lätt att stampa fram reparationer hur som helst. Det måste ju vara en fördel – och det hoppas jag att vi är överens om – att man nu handlar upp 20–30 % billigare än under överhettningensperioden. Det är egentligen rätt tid nu att passa på att göra detta.

Jag noterar att byggbranschen är den mest bekymmersamma branschen. Även om det nu satsas på infrastruktur väsentligt mycket mer än tidigare väger det inte alls upp byggbranschens problem. Vi kommer säkert att behöva ha flera diskussioner om detta oss emellan, men kanske framför allt inom bostadsutskottet osv.

Anf. 21 INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Börje Hörnlund går medvetet förbi det som var kärnan i min frågeställning. Jag tycker naturligtvis att det är alldeles utmärkt att Arbetsmarknadsstyrelsen kan förhandla med upphandlare, byggare och kommuner för att komma fram till ekonomiskt vettiga projekt. Jag har inget emot att det innebär att man pressar tillbaka bidraget från 30 % till 20 %, eller om det var 22–23 %. Det är ju slutresultatet i en sådan förhandling som är viktigt.

Min poäng i resonemanget om de medel som skall användas innevarande år är oron för att regeringen har gjort regelverket så komplicerat att man kanske över huvud taget inte kommer fram till några objekt. Jag frågar arbetsmarknadsministern: Varför lägger man in begränsningar inom ramen för bidragen på högst 30 % så att det finns risk för att det över huvud taget inte finns några objekt som faller innanför dessa ramar?

Syftet med riksdagens beslut var att under innevarande år använda pengar för att pressa tillbaks den öppna arbetslösheten med hjälp av åtgärder som dessutom är samhällsnyttiga, t.ex. reparation, ombyggnad och tillbyggnad.

Den andra frågeställningen handlar om det oerhört komplicerade i att man i det här perspektivet, från april/maj fram t.o.m. juni, för in ett helt nytt regelverk med föreskrifter, förordningar, kontrollsystem osv. för ett bidrag på 10 %. Det är därför som jag frågar Börje Hörnlund om detta verkligen är genomtänkt.

Jag vill inte påstå att regeringen har gjort dessa begränsningar därför att den är litet sur över att det inte var regeringen som tog det här initiativet. Regeringen hade möjlighet att göra detta från december förra året och fram till i mars. Då sade ett enigt arbetsmarknadsutskott att det faktiskt fick vara nog. Men det är klart att tanken har slagit mig.

Nu säger Börje Hörnlund att han kan lova att den sysselsättning som han har redovisat här kommer i gång. Det innebär att omfattningen av projektet – kanske inte just enskilda projekt – kommer att ge ett resultat motsvarande ca 17 000 arbetstillfällen.

Det finns en passus i regleringsbrevet som jag vill ställa en fråga om. Det står att det skall finnas vissa dispensmöjligheter för senare start. Med detta komplicerade regelverk måste den dispensmöjligheten definitivt behandlas med stor generositet. Är detta också Börje Hörnlunds uppfattning?

Anf. 22 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag vill tala om för Börje Hörnlund att läget när det gäller tomma lägenheter i dag nästan är likställt med det som rådde efter regerings-skiftet 1982. Då hade vi i Sverige 45 000–48 000 tomma lägenheter. Det fanns, lindrigt sagt, stora bekymmer på bostadsområdet när det gällde sysselsättning och annat.

Den nya regeringen som tillträdde då drog i gång arbetsmarknaden och jobben. Den såg till att det investerades och att olika verksamheter kom i gång. Någon gång under 1985–86 hade de tomma lägenheterna försvunnit. Det är precis vad som kommer att ske i dag också, Börje Hörnlund.

I det ögonblick arbetsmarknaden i Sverige börjar att fungera kommer folk att få inkomster. De kommer att delta i konsumtionen. De kommer att efterfråga bostäder. Alla de som i dag flyttar tillbaka till sina föräldrar för att de inte har råd att ha en egen lägenhet, alla de som vräkts från sina bostäder och alla de som bytt från en bra och rymlig familjelägenhet till en mindre lägenhet av kostnadsskäl kommer att efterfråga bostäder i och med att de får jobb.

Jag hoppas att Börje Hörnlund inte anser att Sverige är färdigbyggt. Det är inte färdigbyggt. Det finns en oerhörd kompetens på bostadsmarknaden. Den väntar på möjligheter att dra i gång verksamheten.

Börje Hörnlund och jag är ju gamla goda vänner. Men jag pratar nu med Börje Hörnlund som arbetsmarknadsminister. Jag har litet svårt att acceptera att regeringen inte gjorde något när den fick brevet från Arbetsmarknadsstyrelsen och Boverket den 23 november i fjol. Det är riktigt som Ingela Thalén påpekar. Ni gjorde ingenting. Jag tror inte att ni hade tänkt att göra något heller om inte riksdagen hade slagit näven i bordet och sett till att det kom en beställning.

Jag skulle också önska att arbetsmarknadsministern ville se över den mycket konstifika och märkliga byråkrati som finns i en del av de samman-

hang som regeringen nu har fattat beslut om och sörja för att dessa ärenden handläggs av länsstyrelsernas bostadsenheter och inte på tre eller fyra olika myndigheter. Det är dessutom angeläget att ökningen av jobben kommer i gång och, som Ingela Thalén framhåller, att dispensgivningen efter den 1 juli blir generös.

Prot. 1993/94:90
18 april 1994

*Svar på
interpellationer*

Anf. 23 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Det gäller naturligtvis också på byggområdet att få ut så många arbetstillfällen som möjligt i förhållande till antalet satsade kronor. Mot det svår naturligtvis att vissa av byggena till hundra procent är statliga och alltså inte har privata medfinansierare. Å andra sidan skall också dessa byggen genomföras och fanns i princip med på beställningslistan.

De ärade meddebattörerna har vidare givit uttryck för att miljö- och handikappsträvandena är viktiga, även om det kan bli litet jobbigare att handlägga sådana frågor. När det gäller hänsynen till särskilda skäl är jag rätt övertygad om att man kommer att se till sakfrågan, huruvida det är fråga om ett viktigt bygge som bör sättas i gång nu, på en byggarbetsmarknad som är mindre god. Jag förutsätter alltså att pengarna kommer till nytta.

Hur vi än diskuterar i dessa sammanhang är det till slut ränte- och kostnadsläget som blir avgörande, och det kommer att dröja ett stort antal år innan vi kan återfå en fullgod ordinarie arbetsmarknad. Jag och andra med mig är liksom Oskar Lindkvist medvetna om att utflyttningen från familjen försenas i en situation där arbetsmarknaden inte är bra. Så har det alltid varit, och så är det också nu.

Anf. 24 INGELA THALÉN (s):

Herr talman! Jag vill återkomma till arbetsmarknadsministerns kommentar i den förra debatten att det som är viktigt att diskutera är hur man bäst tar till vara den utveckling som nu är på gång. Mot den bakgrunden och med tanke på många av de resonemang som vi har fört i den här omgången delar jag, även om regleringsbrevet nu är framlagt, Oskar Lindkvists synpunkt att man omedelbart bör se över dessa frågor. Det kan inte vara rimligt att inom en så kort tidsperiod som det nu handlar om föra in regeländringar för användningen av denna summa pengar.

Vi är överens, Börje Hörnlund, om att sådant som tillgänglighet, miljö-satsningar och åtgärder mot radon måste övervägas när det gäller reparation, ombyggnad och tillbyggnad, men det är inte rimligt att krångla till det hela med anledning av så litet pengar som 1 1/2 miljard trots allt är och för en så kort period som det gäller. När man läser regleringsbrevet slås man av att sådana här regler har lyfts fram. Börje Hörnlund nämnde själv en del byggen som är helstatliga och som ger en sned regional fördelning.

Trots den fina redovisning som lämnas i Börje Hörnlunds svar måste jag säga att det vid en jämförelse mellan vad som anförs i svaret och det som regleringsbrevet innehåller skapas en utomordentligt stor osäkerhet. Det som skrivs i regleringsbrevet kommer sedan att följas i de olika leden, regionalt och ute i de olika länen.

Jag vill återigen, arbetsmarknadsministern, säga att jag tycker att det var ett bra svar men att det skapar en utomordentligt stor osäkerhet när det gäl-

ler effekterna av det av regeringen utfärdade regleringsbrevet. Arbetsmarknadsministern får nu möjlighet att använda de aktuella 1,5 miljarderna. Jag har tolkat arbetsmarknadsministerns så att det kommer att råda utomordentligt stor öppenhet när det gäller dispenser. Jag vill fråga arbetsmarknadsministern om han kommer att utnyttja möjligheten att använda också kvarvarande medel hos AMS för insatser inom ramen för innevarande års budget. Det kommer ju att uppstå möjligheter härtill innan budgetåret är slut.

Anf. 25 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Det här är en fråga som jag har anledning att tillsammans med andra angelägenheter diskutera på de mycket regelbundna träffar som jag på grund av arbetsmarknadsrådet har med Arbetsmarknadsverkets ledning. Det är en av de frågor som kommer att beröras i samtalen under resten av detta budgetår.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1993/94:94 om fristående skolor

Anf. 26 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Inger Lundberg har i en interpellation till mig ställt vissa frågor om fristående skolor. De rör bidraget till fristående skolor, läroplanens krav på allsidighet, demokratiskt förhållningssätt och tolerans samt elevernas integritet i grundskolan. Bakgrunden till frågorna är att den s.k. trosrörelsen på kort tid startat flera skolor i olika delar av landet.

Intresset för att starta fristående skolor är fortsatt stort. Inför nästa läsår kommer det att finnas fler än 250 godkända fristående skolor.

Denna utveckling är naturligtvis glädjande. Att alla skall ges rätt och möjlighet att välja skola är en viktig del i regeringens skolpolitik. Friskolereformen, som syftar till att ge skolor med olika huvudmän likvärdiga ekonomiska villkor, har gjort att det i de flesta kommuner finns alternativ också till de kommunala skolorna.

De nya fristående skolorna representerar ett brett och spännande urval av inriktningar och profiler. Knappt hälften av dessa skolor har anammat en särskild pedagogik, en fjärdedel har en allmän inriktning, som inte skiljer sig mycket från den kommunala skolans, och en fjärdedel av skolorna är konfessionella.

Inger Lundberg aktualiserar i sin interpellation den viktiga frågan hur vi i ett decentraliserat skolväsende nationellt skall försäkra oss om att den undervisning barnen får följer de riktlinjer och målsättningar som kommer till uttryck i bl.a. skollag och läroplaner. Det handlar om utvärdering, uppföljning och tillsyn, och det är frågor som det nya styrsystemet för skolan har lyft fram och som är centrala för statsmakten i det nya decentraliserade skolväsendet.

Ansvar för utvärderings- och tillsynsfrågorna är en av huvuduppgifterna för Skolverket. Myndigheten har också på olika sätt fullföljt uppdraget och

tagit initiativ för att förbättra uppföljningen och utvärderingen. Skolverkets ansvar omfattar självklart alla skolor, men genom den särskilda prövning som görs av fristående grundskolor får dessa en grundligare granskning än de kommunala skolorna. Inför ett godkännande av en fristående skola skall Skolverket försäkra sig om att skolans utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot den vanliga grundskolans. Skolan skall även i övrigt väsentligen svara mot grundskolans allmänna mål. Att en skola inte skall godkännas om den brister i öppenhet och insyn eller ägnar sig åt ensidig indoktrinering framgår av såväl propositionen som de lagrum den hänvisar till. Mot bakgrund av den fråga Inger Lundberg ställt vill jag påpeka att reglerna för godkännande av fristående skolor skärpts i förhållande till vad som gällde när socialdemokraterna hade ansvaret för skolpolitiken.

I de nya läroplanerna slås vidare fast att undervisningen i skolan skall vara icke-konfessionell. Där betonas också att skolan skall gestalta och förmedla värden som människolivets okränkbarhet och individens frihet och integritet. Det är skolans uppgift att aktivt motarbeta åsikter och uttrycksformer som träder andra förnär och strider mot grundläggande demokratiska värderingar.

Inger Lundberg nämner exempel på skolor som hon anser överträder gällande regler.

Den ansvarsfördelning som råder mellan regeringen och Skolverket innebär emellertid att det är Skolverkets uppgift att bedöma huruvida skolorna uppfyller gällande krav på undervisningens innehåll och kvalitet. Jag utgår ifrån att verket vidtar de åtgärder som är nödvändiga i varje enskilt fall och att formerna för tillsyn, uppföljning och utvärdering kontinuerligt utvecklas. Att så sker är nämligen synnerligen viktigt, eftersom dessa uppgifter tyvärr haft en alltför undanskymd plats under årtionden av socialdemokratisk skolpolitik.

Anf. 27 INGER LUNDBERG (s):

Jag vill tacka skolministern för svaret på interpellationen.

I svaret uttrycker skolministern sin glädje över den snabba ökningen av antalet privata skolor. En fjärdedel av skolorna är konfessionella. Skolministern är ansvarig för ett statsbidragssystem som innehåller en direkt stimulans till de privata skolorna. Skolpengen gör det inte bara möjligt för föräldrar att välja en fristående skola. Den överkompenserar i många fall dem som gör det.

I hägnet av de nya statsbidragen har trosrörelsen startat flera skolor med extrem konfessionell prägel. Den mest kända är Livets Ords skola i Uppsala men där finns också Församlingen Ordets skola i Örebro, Livets Vattens Kristna Skola i Skellefteå och många andra.

Skall jag tolka skolministerns glädje över de många fristående skolorna som att hon tycker att det är till gagn för det svenska samhällets utveckling att barn från hem med olika religiös uppfattning skiljs åt?

Ligger det inget värde i att barn från familjer med tro på Jesus eller barn från familjer med tro på Allah möts i samma skola? Får vi ett bättre samhälle om barn fostras i skolor med extrem konfessionell prägel?

Skolministern lägger allt ansvar för debatten om verksamheten i de fristående skolorna på Skolverket. Verket har nyligen genomfört en ambitiös granskning av Livets Ords skola i Uppsala.

Låt mig ta några exempel direkt ur Skolverkets rapport. De böcker barnen får läsa i Svenska väljs omsorgsfullt. Ett skolbibliotek där barnen själva får söka efter författare och kunskap saknas. I engelskboken har olämpliga bilder klistrats över.

I sjuan har religionskunskapskursen kortats ner. Den omfattar bara grekisk, romersk och egyptisk mytologi. Läromedel som tar ställning för den vetenskapliga synen på utvecklingsläran får inte användas. Ingen dialog förekom, enligt rapporten, i en skola.

En inspektör skriver: Intressant är elevernas disciplinerade uppträdande och avsaknaden av frågor och egna reflexioner. När får de möjlighet till det?

En annan skriver: Den bild som framträder är att den fostran eleverna bl.a. fått i skolan gjort att de har en auktoritetstro, där ifrågasättande och inflytande knappast ingår.

Från Hannaskolan i Örebro finns samstämmiga rapporter om att de avsnitt i NO-ämnena som behandlar samlevnadsundervisningen rivits ut för att barnen inte skall ta del av dem. Hannaskolan leds av en styrelse, där ordföranden i flera sammanhang tagit direkt avstånd från religionsfriheten. Han har också ifrågasatt demokratin som styrelseform. Han har inte tagit avstånd från aga.

Skolverket anser sig inte ha lagligt stöd för att ingripa mot någon av skolorna. Är skolministern för sin del beredd att se över lagstiftningen för att se om det krävs förtydliganden för att säkra allsidighet och demokratiskt förhållningssätt också i de konfessionella skolorna?

Genom skolplikten påtar sig samhället ett stort ansvar gentemot barn och ungdomar. Självfallet skall en konfessionell skola ha rätt att låta sitt budskap prägla skolans verksamhet, men vi riskerar att göra många barn illa om vi inte vågar ifrågasätta inslag inom ramen för den obligatoriska läroplanen som kanske inte alla barn orkar bära.

I en intervju i Nerikes Allehanda berättar en tonårspojke i Örebro som gått i Hannaskolan om hur illa han for av morgonsamlingar som krävde fullständig hängivelse. Han skulle en gång få tröst av en lärare. Han uttryckte sin olust över att tröstas av tungomålstalande lärare.

På Livets Ords skola i Uppsala är morgonbönen en viktig del av den obligatoriska skoldagen. De är ofta 30 minuter långa, men det förekommer också timslånga intensiva morgonsamlingar, t.o.m. för lågstadiebarnen.

Jag vill fråga skolministern om hon inte oroas av ett par citat ur Skolverkets officiella rapport: "Lågstadiet hade morgonsamling fredag morgon i gymnastiksalen – – – Ledaren hälsade barnen med "Är ni glada? Är ni lyckliga?" Därpå följde lovsång med uppsträckta händer och bön med tungotal. Efter en betraktelse följde ytterligare en lovsång med texten "Vi är födda till seger, inte till kompromiss och nederlag."

Ytterligare ett citat ur rapporten: "Präglingen är tydlig. Samma språkbruk, intonation, styrning m.m. som utmärker församlingens gudstjänster för läraren med sig till klassen. Tungotal och rörelsemönster hos eleverna är samma som förekommer under stora möten. Frågan är hur den elev som inte

finner denna form naturlig eller som hamnat i en religiös vågdal upplever morgonsamlingarna. Åtminstone en elev tycktes tvekande. Grupptricket från lärare och elever är starkt.”

Kan skolministern tryggt säga att denna mycket hårda prägling av barnen inte kan upplevas som kränkande och som en inskränkning av den personliga integriteten av många barn och unga?

Anf. 28 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Det har nu förekommit så oerhört många påhopp på det s.k. friskolesystemet från särskilt socialdemokratiskt håll att jag faktiskt inte längre kan sitta tyst och bara lyssna. I insändare, i uttalanden och i debatter talar man hela tiden om dessa friskolor som tar pengar från de behövande barnen och ger överkompensation till dem som redan har det bra. Detta är något som Inger Lundberg också talar om nu igen.

Lena Hjelm-Wallén, som är taleskvinna i skolfrågor, har t.o.m. hotat med förbud mot att ta ut elevavgifter och med att minska möjligheten att ge 85 % ersättning i s.k. elevpeng. Det kan som jag ser det bara betyda en sak. Socialdemokraterna är beredda att rasera ett system som ger föräldrar och elever möjlighet att välja en skola med en inriktning som passar just dem.

Det skulle, Inger Lundberg, bli en återgång till det system som rådde tidigare. Det var ett system där bara plånboken eller föräldrarnas stora engagemang – alltför ofta följt av mycket stora uppostringar – avgjorde i vilken skola deras barn skulle kunna få gå. Anser Inger Lundberg att detta var att föredra? Eller varför denna rädsla för det som är nytt?

Självfallet skall alla fristående skolor uppfylla läroplanens krav på allsidighet och tolerans. Men bör inte vi också vara toleranta mot de föräldrar som vill ha en speciell inriktning på sina barns skolor? Är det verkligen alltid vi politiker som vet bäst vad varje enskilt barn mår bäst av?

Redan nu kan vi börja avläsa goda resultat av den konkurrens som blommat upp, speciellt i storstäderna, där ju utbudet kan bli vidare och ett annat än i glesbygd. Man ger t.ex. i dag ut broschyrer och försöker presentera en viss inriktning. Med andra ord: man skärper sig även i det kommunala systemet. Konkurrensen har redan visat sig ha positiva effekter. Det var en del av det som vi gärna ville uppnå. Alla blir i dag mer medvetna om att elever och föräldrar faktiskt också kan ställa krav på skolan.

I Västerås har vi haft en mycket stor strid kring tillkomsten av den s.k. musikskolan på Fryxell. Det är Sveriges största friskola. Från socialdemokratiskt håll lovar man att ändra utgångsläget så att man inte längre skall favorisera dessa skolor, som man uttrycker det. I själva verket får de ju lägre bidrag per elev än övriga skolor.

I samma stad, Västerås, har även t.ex. en av de övriga friskolorna – denna gång en liten skola – tagit hand om fyra elever som man inte kunde klara i den kommunala skolan. Det är en liten Kristofferskola som har klarat av dessa barn, om än med stora svårigheter, till barnens stora glädje och till deras föräldrars mycket stora tacksamhet. Den kommunala skolan – kan jag berätta – drar en suck av lättnad.

Är ni verkligen beredda att av rent ideologiska skäl stoppa barns och föräldrars möjlighet att kunna få sådana valmöjligheter?

Prot. 1993/94:90
18 april 1994

*Svar på
interpellationer*

Jag kan ta flera exempel på hur stor glädje och nytta detta system redan har fört med sig. I Upplands Väsby har man t.ex. köpt in en överbliven skola och startat en finsk-svensk skola. Föräldrar och barn har hjälpt till att måla och rusta, och av pedagogiska skäl tar man ut en terminsavgift på 300 kronor, något som alla tycker är mycket skäligt.

Eleverna trivs. För första gången blir de verkligen tvåspråkiga. Skolan växer. Elever kommer nu från flera omgivande kommuner, trots resor och andra besvärligheter, till denna skola. Det är en skola där alla verkar trivas och där man har god och nära kontakt mellan skola, elever och föräldrar.

Jag kan ge många sådana exempel. Varför, Inger Lundberg, är ni så rädda för de fristående skolorna? Varför är ni så rädda för att föräldrar skall få mer att säga till om, eller större möjlighet att påverka barnens skolsituation?

Det finns tecken på att åtminstone några av skolorna inte lever upp till kravet på allsidighet etc., säger Inger Lundberg i sin interpellation. Men varför räcker det inte med Skolverkets övervakande funktion? För mig verkar det vara ytterligare ett sätt att försöka komma åt friskolesystemet som sådant.

Anf. 29 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! När jag satt här i kammaren och lyssnade på debatten och hörde Inger Lundberg tala om friskolor kände jag mig uppfordrad att litet grand vittna om hur hennes partikamrater agerar i de olika kommunerna, och enkannerligen i min egen hemkommun Lund.

För ett par veckor sedan lade hennes partikamrater där fram ett förslag om att bidragen till de enskilda skolorna skulle minska med drygt 5 000 kr per elev och läsår. Enligt skolstyrelsens ordförande hade det inneburit ett dråpslag mot kommunens nystartade föräldrakooperativ och även mot Waldorfskolan i Hardeberga, som troligen hade fått läggas ned, trots att den har funnits under mycket lång tid och uppskattats av föräldrar och övriga. Det är för övrigt en av landets allra äldsta Waldorfskolor.

Det hade inte inneburit besparingar för kommunen. I stället hade det kostat kommunen åtskilliga miljoner kronor att på ett enda bräde ta hand om de 160 elever i Lunds kommun som i dag går i de fristående skolorna. Det tycker jag på ett mycket tydligt sätt visar på det socialdemokratiska agerandet när det gäller relationer till de fristående skolorna.

Vi har tagit upp denna fråga i utbildningsutskottet. Den 16 mars hade vi en debatt i denna kammare där Eva Johansson på ett övertydligt sätt visade Socialdemokraternas inställning i denna fråga. Socialdemokraterna anser nämligen att det inte finns något behov av fristående skolor. Men verkligheten är den motsatta, nämligen att det finns ett stort behov av fristående skolor.

Friskolereformen, som snart har varit i kraft i två år, syftade till att det skall vara möjligt för föräldrar och elever att välja den skola som bäst svarar mot deras behov och önskemål, oavsett om det är kommunen eller någon annan som är huvudman. Vem som driver skolan skall inte vara det avgörande, utan det är innehållet, exempelvis vilken pedagogik eller ämnesprofil skolan har.

För Socialdemokraterna tycks det däremot vara ett klart uttalat önskemål

att det enbart skall finnas kommunala skolor. De jagar ju de fristående skolorna med alla upptänkliga medel. Jag tycker att det skulle vara utomordentligt nyttigt för socialdemokratiska politiker att ta båten från Malmö till Köpenhamn och se hur det danska skolväsendet fungerar. Där har det sedan länge funnits en lång rad fristående skolor. Ungefär en tredjedel av alla eleverna i det danska skolväsendet går i fristående skolor. Se vilken fördel det har varit för utvecklingen på skolområdet i Danmark – både pedagogiskt och i andra avseenden.

Prot. 1993/94:90
18 april 1994

*Svar på
interpellationer*

Anf. 30 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Om Socialdemokraterna var intresserade av frågan om en allsidig undervisning och om undervisningens kvalitet, hade naturligtvis invändningarna inte i huvudsak berört de fristående skolorna där drygt 1 % av eleverna går i dag.

Jag kan konstatera att jag känner tungomålstalande lärare som undervisar i kommunala skolor. I kommunala skolor och andra skolor är det ofta som lärarna tillsammans med eleverna väljer stoff och läromedel att använda i undervisningen. Skillnaden är – vilket uppenbarligen är något som Socialdemokraterna tycker är negativt – att när det gäller de fristående skolorna undersöker Skolverket hur det står till med kvalitet och allsidighet, ifrågasätter och diskuterar de val som lärare gör i olika konkreta undervisningssituationer.

Det finns naturligtvis mycket mer att göra för att åstadkomma förfinade instrument för att följa upp undervisningens kvalitet och allsidighet. Men jag vågar påstå att friskolereformen på ett avgörande sätt fått något att hända på området. Det tråkiga är att Socialdemokraterna använder detta arbete enkom för att kritisera och undergräva förtroendet för fristående alternativ.

Inger Lundberg stod här nyss och berättade om allt elände som framgick om Livets Ords skola i Skolverkets rapport. Skolministern läser och följer upp dessa rapporter. Jag tycker att de är viktiga. Men Inger Lundberg hoppar över de positiva omdömen som Livets Ords skola får av Skolverket. Skolverket pekar på det stora föräldrainflytandet, att skolan lägger stor vikt vid undervisning, träning och arbete med baskunskaper och basfärdigheter. Skolan har väl strukturerade läsårsplaner i många ämnen, det finns en stor omsorg om elever med svårigheter och det är en god ordning i skolan.

I rapporten framhålls det även vissa problem, och dem har Inger Lundberg redan nämnt. Men jag tycker att det är viktigt att ta del av Skolverkets positiva och negativa bedömningar. Faktum är att för de fristående skolorna får vi ta del av en bedömning som vi kan diskutera. Men det har vi inte möjlighet till när det gäller alla de skolor där 98 % av eleverna går.

För mig är det viktigt att med hjälp av det decentraliserade skolväsendet skapa en bättre debatt, uppföljning och utvärdering av kvalitet. Det är inte fråga om att – som Inger Lundberg gör – ensidigt kritisera den ena eller den andra skolformen. Men det är ingen hemlighet att Socialdemokraterna på alla sätt vill misskreditera de fristående skolorna. Jag tycker att det är rent osakligt.

Inger Lundberg frågade mig om jag inte tycker att det är bra att elever möter elever från andra miljöer. Den frågan är enkel att svara på. Självfallet

tycker jag att det är viktigt, precis som huvuddelen av föräldrarna. Men om man ifrågasätter fristående skolor med utgångspunkt i att föräldrar inte tycker att det är viktigt, vill jag påpeka att de som väljer en religiöst inriktad skola ofta har skilda bakgrunder och livserfarenheter. De kan inte på något sätt sägas vara mer ensidiga i sammansättningen än andra grupper. Det som förenar dessa människor är en gemensam tro.

Men jag har velat framhålla i mitt svar – och som är svaret på Inger Lundbergs frågor – att läroplanen och skollagen är entydiga. Vi arbetar för att ta fram olika metoder för att göra uppföljningen bättre. Skolverket skall starta ett särskilt projekt 1994 för att studera hur man med hjälp av tillsynen bättre kan få svar på kraven om allsidighet. Det är ett antal enskilda skolor som skall följas upp.

Jag menar att vi är på god väg att göra något bra. Men det är något som skall komma alla sorters skolor till gagn och inte användas för att motverka fristående skolor och elevernas rätt att välja.

Anf. 31 INGER LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vill säga till fru Henriksson och Rune Rydén att jag självfallet gärna tar en diskussion om socialdemokratins inställning rent generellt till de fristående skolorna. Men denna debatt handlar inte om det. Ni är välkomna till debatter i Örebro, Västerås, Lund eller här i kammaren om den generella frågan. Men nu diskuterar vi specifikt en interpellation om de skolor som har anknytning till trosrörelsen. Jag vill också påminna Rune Rydén och fru Henriksson om att det var under Göran Perssons tid som skolministern som riksdagen fattade beslutet om rätt till bidrag till fristående skolor.

Då vänder jag mig till skolministern. Självfallet finns det många bekymmer i den allmänna skolan. Självfallet finns det en eller annan lärare i den allmänna skolan som talar i tungor. Men det viktiga i den allmänna skolan är att det finns ett klart uttalande om att det finns ett ansvar för skolan att icke begå övergrepp mot barnen, och det finns ett politiskt ansvar i kommunerna för vad som händer i skolorna. Skolministern är lika väl medveten som jag att när det inträffar incidenter då lärare på ett otillbörligt sätt påverkar eleverna, reagerar skolläda och politiker i kommunerna. Då har föräldrarna rätt att begära att skolan tar ansvar.

Skolministern har inte svarat på hur hon ser på de exempel jag har redovisat ur rapporten. Självfallet finns det också mycket som är positivt i Livets Ords skola i Uppsala. Men det finns allvarliga tecken som tyder på att läroplanens krav på allsidighet, tolerans och ett demokratiskt förhållningssätt ifrågasätts. Om skolministern värnar om de fristående skolorna och allmänhetens respekt för de privata skolorna på lång sikt, borde skolministern vara mer angelägen om att de uppfyller läroplanens krav.

Vi hade en mycket ingående diskussion om de etiska grundvalarna för läroplanen. Stod inte skolministerns ord om tolerans, allsidighet och ett demokratiskt förhållningssätt för något? Var det tomta, yviga ord, eftersom skolministern med så litet allvar ser på de bekymmer som finns i några – långt ifrån alla – av de fristående skolorna?

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten. Men jag hoppas att Inger Lundberg lade märke till att jag tog upp vissa avsnitt i hennes interpellation och sade att de var ytterligare ett led i det sätt Socialdemokraterna bedriver moteld mot de s.k. friskolorna. Det är fråga om ett nytt angreppssätt.

Jag vill kort erinra om att barn för illa i det kommunala skolsystemet där barn och föräldrar inte kunde välja själva utan stora ekonomiska uppföringar. Toleransen var minsann inte alltför utbredd i hela det skolsystemet. Barn kunde råka ut för lärare som hade en helt annan livsåskådning eller tro. Men då fanns det inte någon möjlighet att byta skola eller system eller att över huvud taget få någon att lyssna på farhågorna.

Vi har uppvaktats av många förtvivlade föräldrar om det synsätt som förmedlades barnen. Barnen fick ett sätt att se på livet i skolan och ett helt annat hemma. Barnen för uppenbarligen illa. Med det som i dag stadgas och med den uppgift som Skolverket har borde vi kunna uppdraga åt Skolverket att se till att de skolor som får dessa bidrag bedriver sin undervisning inom de gränser som är satta.

Det är för tidigt att gå till ett så våldsamt angrepp på alla områden. Denna interpellation, Inger Lundberg, är inte den första i ämnet. Det har förekommit många interpellationer, många insändare och många diskussioner, alla med syftet att radera detta nya system.

Anf. 33 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Inger Lundberg var vänlig nog att erinra mig om att Göran Persson hade infört rätt till bidrag för friskolor. Det var sannerligen på tiden att han gjorde det. Trycket hade nämligen under lång tid ökat och var vid den tidpunkten så starkt att han inte längre kunde motstå kravet på att införa denna rätt. Under decennierna hade socialdemokraterna förvägrat svenska friskolor möjligheten till statliga bidrag.

Varför skulle Sverige avvika från världen i övrigt? I Sverige fanns mindre än 1 % av eleverna i friskolor. Man kommer nästan att tänka på röstresultat i den östliga delen av världen när man ser fördelningen av antalet elever i friskolorna respektive i det kommunala skolväsendet.

Ofta använde socialdemokraterna som argument mot friskolorna att det fanns farhågor att vi skulle få konventionella skolor. Skolminister Beatrice Ask har här i dag på ett mycket bra sätt svarat när det gäller den farhågan. Den är klart överdriven av socialdemokraterna. Man bör i stället se till det positiva, nämligen att eleverna i Sveriges skolväsende nu fått tillgång till olika former av skolor och friskolor över hela landet. Jag tycker att vi skall ha fler friskolor än vi har för närvarande. Och än en gång vill jag peka på att det finns möjligheter att studera detta på mycket nära håll. Man har på ett mycket effektivt och bra sätt kunnat öka volymen friskolor. Det har gjorts till glädje för elever och lärare samt föräldrar också i den kommunala skolan.

Anf. 34 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Inger Lundberg hävdar att jag inte svarar på frågorna om vikten av allsidighet och att jag inte lyfter fram dem. Jag konstaterar att so-

cialdemokraterna uppenbarligen inte ens brytt sig om att läsa den proposition som låg till grund för den valfrihetsreform som genomförts.

Regeringen är nämligen mycket tydlig när det gäller kraven på undervisningens kvalitet och allsidighet. I propositionen står det bl.a.: "Jag anser att det är angeläget att föräldrar och barn ges så stor frihet som möjligt när det gäller att välja mellan olika typer av skolor. En förutsättning är emellertid att utbildningen håller fullgod kvalitet vad gäller kunskaper och färdigheter. Det innebär bl.a. att en fristående skola måste ha en godtagbar läroplan och kompetenta lärare. Skolan skall emellertid dessutom bidra till barnens sociala fostran. I detta sammanhang vill jag erinra om vad föredragande statsrådet, Ulla Tillander, anförde i propositionen om skolor med enskild huvudman m.m. (prop. 1982/83:1 s. 19 f.). 'Enligt mål och riktlinjer i grundskolans läroplan skall skolans verksamhet präglas av de grundläggande värderingar om demokrati, tolerans, jämlikhet m.m. på vilka det svenska samhället bygger. Skolan skall aktivt och medvetet påverka och stimulera barn och ungdomar att vilja omfatta vår demokratis grundläggande värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk, vardaglig handling. — — —'."

Vidare står det i texten: "Skolan måste respektera att människor i vårt land har skiljaktiga meningar och värderingar och redovisa dessa. Det måste råda tolerans och öppenhet i skolans verksamhet och undervisningen måste vara saklig och allsidig." Ytterligare längre ner i propositionstexten står det som riksdagen också fattade beslut om: "För att markera vikten av att sådana aspekter noga provas i ärenden om godkännande av fristående skolor anser jag det lämpligt att i den lagbestämmelse som anger förutsättningarna för godkännande ta in en uttrycklig hänvisning till de nu nämnda lagrummen. En sådan hänvisning innebär bl.a. att det blir tydligt att en skola inte rimligen skall godkännas om den brister i öppenhet och insyn eller ägnar sig åt ensidig indoktrinering."

Det framgår mycket tydligt av propositionen vilken uppfattning jag och regeringen har när det gäller kraven på de fristående skolorna. Den arbetsfördelning som riksdagen fattat beslut om mellan regering, riksdag och skolverk gör emellertid Skolverket ansvarigt för att se till att skolor godkänns enligt de regler riksdagen har slagit fast och att man återkallar godkännande för de skolor som brister i detta.

Eftersom Inger Lundberg efter att ha läst tidningar och pratat med människor nu helt plötsligt uppfattar det som att vissa skolor inte uppfyller kraven, vill jag säga att jag låter Skolverket ta ansvar för att följa upp det hela. Jag är också väl medveten om att detta utvärderingsarbete är besvärligt. Det är svårt att få fram fakta som visar att det brister i allsidighet och kvalitet vad gäller skolans verksamhet.

Det är därför mycket bra att Skolverket försöker finna nya vägar. Det projekt som man håller på att dra i gång för att försöka finna bättre kriterier när det gäller allsidigheten är utmärkt. Men det skall inte bara gälla och användas för fristående skolor utan också för de kommunala. Det behövs även för dessa. Skillnaden är dock att när det gäller fristående skolor kan man ta tillbaka ett godkännande, om skolan brister i sitt uppdrag. Det kan man aldrig göra vad gäller en kommunal skola. Men det finns säkert andra vägar att gå i sådana fall.

Jag kan inte komma fram till något annat än att Inger Lundbergs interpellation inte handlar om ett engagemang för att försöka råda bot på den brist av allsidighet som kan tänkas finnas. Uppenbarligen är varken proposition, regelverk eller tillsyn tillfyllest. Det handlar rent och skärt om att försöka misstänkliggöra elever och föräldrars rätt att välja. Det handlar om att man misstror föräldrar som väljer ett annat alternativ än den kommunala skolan.

Men jag är alldeles övertygad om att den som fattar ett eget beslut om att välja en konfessionell skola, en pedagogisk alternativ skola eller den närmaste kommunala skolan känner ett ansvar för att undervisningen i den skolan är bra. Den bryr sig också om att ta reda på vad som sker där. Jag tror faktiskt inte att religiösa människor är mindre intresserade av undervisningens kvalitet och av en god och allsidig utbildning och uppfostran av deras barn – det är möjligt att det är fel. Jag uppfattar det tvärtom som att de allra flesta människor har ett seriöst engagemang. Jag tilltror dem förmågan att ta det ansvaret, och jag tror icke att det socialdemokratiska alternativet, dvs. att riksdagen och andra politiska instanser skall fatta varje beslut, är det rätta. Det skulle inte leda till en mer allsidig undervisning eller högre kvalitet i den utbildning eleverna får.

Anf. 35 INGER LUNDBERG (s):

Herr talman! Skolministern beskriver de förslag som har lagts fram och som reglerar Skolverkets arbete. Jag kan bara konstatera att bl.a. undervisningsrådet Magdalena Yttergren uttalade: Skrivningarna där det sägs att om en skola inte väsentligen avviker från läroplanen gör det utomordentligt svårt att ingripa. Det är ju svårt att göra bedömningar om allsidigheten.

När man läser Skolverkets rapport om Livets Ords skola finner man att det är mycket allvarliga punkter som tas upp i rapporten. Men Skolverket uppfattar sig inte ha instrument att ingripa annat än när det gäller viss formalia. Jag förvånas över att skolministern inte är mer bekymrad över det, om skolministern vill slå vakt om respekten för de fristående skolorna.

Birgit Henriksson ser tydligen inga bekymmer över huvud taget och har inte med något ord berört de begränsningar av ungdomarnas integritet som ändå finns i många av dessa skolor.

Det här är viktigt. Vi vet att det finns en mängd avhoppare från Livets Ord som far förfärligt illa. Oavsett den stora respekt som vi alla har för trosamfundet och den betydelse som de har i vårt samhälle, måste vi vara så ärliga här i kammaren att vi erkänner att det finns enstaka sekter som inte bara kan ses som positiva krafter och att det förekommer att unga människor far väldigt illa i kontakterna med de sekterna. För en del människor är det säkert berikande – de upplever sig styrkta, starka och som segrare – men en del människor far illa. När vi vet det måste vi också vara försiktiga.

Det är rimligt att skolministern ställer litet högre krav än hon deklarerar i dag och att hon inte bara skakar på axlarna och hänvisar till den tillsyn som Skolverket har.

Anf. 36 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Jag kan försäkra att jag varken skakar på axlarna eller skakar i övrigt över Inger Lundbergs inlägg. Jag förstår undervisningsrådet som

tycker att det är svårt att ingripa. De flesta anser nog att man måste ha ett väldigt bra underlag och mycket fakta för att stänga en skola, för att säga att en lärare är direkt olämplig eller för att hävda att en bok inte är bra. Därför tycker jag, som jag har sagt flera gånger, att det är positivt att Skolverket försöker hitta kriterier. Socialdemokraterna – i varje fall Inger Lundberg – anser att det är smått onödigt med formalia, men jag tror att få socialdemokrater hävdar att man skall kunna gripa in hur som helst. Det krävs ett underlag.

Sedan säger Inger Lundberg att det finns enstaka sekter som inte är bra för barnen. Det är säkert riktigt. Jag är medveten om att Inger Lundberg nu inte har rätt till ytterligare inlägg, men jag vill ändå säga, att även om det finns sekter som man kan ha synpunkter på kan konsekvensen av den insikten ju inte vara att man endera förbjuder valfriheten över huvud taget eller förbjuder vissa typer av kyrkor och religioner. Jag skulle vilja se hur en lista på olämpliga sekter skulle se ut och hur gränsdragningen i så fall skulle fungera.

Jag tror att den väg som vi har valt, där det finns mycket tydliga regler om vad vi kräver i form av läroplan, allmänna mål och riktlinjer, allsidighet m.m., där det görs en uppföljning via Skolverket och allmänhetens debatt, är mycket bättre än att man försöker gripa in på lösa boliner.

Det vore allvarligt om en skolminister i riksdagen diskuterade enstaka skolor eller enstaka rapporter, när en myndighet som har mycket erfarenhet och kompetens på området har fått ansvaret för prövningen. Riksdagen har ju sagt att skolor skall uppfylla vissa krav för att få verka och att de kan bli av med tillstånd om de misslyckas eller struntar i reglerna. Det är klart att det ibland kan ta litet tid och att enstaka frågor är besvärliga, men jag tror att det här är den enda vägen om det skall finnas valmöjligheter och valfrihet. Tyvärr konstaterar jag att Socialdemokraterna hela tiden underskattar det värde som ligger i att många tar ansvar och fattar beslut, i stället för att några få gör det.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1993/94:156 till socialförsäkringsutskottet
1993/94:240 till kulturutskottet

Förslag
1993/94:TK3 till konstitutionsutskottet

9 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Justitieutskottets betänkande 1993/94:JuU21

10 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Proposition
1993/94:234 Vissa inkomst- och företagsskattefrågor, m.m.

11 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 15 april

1993/94:133 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till kulturministern om flyktingpolitiken:

Den 14 april beslutade regeringen att 20 000 asylsökande exklusive vissa anhöriga, i huvudsak från Kosovo, skall erhålla permanent uppehållstillstånd. Endast en minoritet är konventionsflyktingar, och majoriteten får stanna här av humanitära skäl.

Det finns miljontals människor i världen som lever under samma eller sämre förhållanden som de nu asylbeviljade. Beslutet innebär att tvivelaktiga signaler avseende svensk asylpolitik sänds ut till omvärlden. Även många som erhållit avslag på sina asylansökningar, men som efter beslutet hållit sig gömda i avsikt att förhindra verkställighet, får nu uppehållstillstånd. Detta är förvånansvärt.

Regeringen har visserligen agerat korrekt och demokratiskt liksom när man i juni 1993 beslutade om uppehållstillstånd för 40 000 bosnier. Men risken är stor att allmänheten inte delar denna uppfattning. I riksdagen tvistas ibland om beslut avseende några få miljoner. Men regeringen kan, utan att gå till riksdagen, besluta om kostnadsökningar på miljardbelopp. 100 miljoner kronor har anvisats för att öka polisens insatser för att avvisa flyktingar.

Vilken bild avser statsrådet skapa med den förda asylpolitiken?

Vilka principer skall framgent gälla för polisens arbete med att avvisa personer som inte erhållit tillstånd att stanna i Sverige och som gömmer sig för att förhindra verkställighet av utvisningsbeslutet?

1993/94:134 av *Hans Göran Franck* (s) till statsrådet Reidunn Laurén om offentlighetsprincipen och EU:

Sverige har beträffande offentlighetsprincipen nöjt sig med att nyligen

göra en ensidig och torftig deklaration, som inte nämnvärt skiljer sig från den i förhandlingarnas inledningsskede för drygt ett år sedan. Deklarationen förpliktar inte EU, som varit avvisande till en gemensam deklaration, till någonting. Inte ens ett gemensamt nordiskt uttalande har gjorts.

EU-kommissionen har slagit fast i mars 1994 att vår offentlighetsprincip inte ger svenskar rätt att avslöja förtroliga EU-dokument. Det är enligt kommissionen en angelägenhet för svenska myndigheter att genomdriva de undantag från tillgänglighet som Europaunionen kan besluta om för sina dokument.

I anledning härav får jag fråga statsrådet Reidunn Laurén:

Varför har Sverige avstått från att få undantag som medför betryggande garantier för tillämpningen av den svenska offentlighetsprincipen nu och framdeles?

12 § Anmälan om fråga

Anmälades att följande fråga framställts

den 15 april

1993/94:461 av *Agne Hansson* (c) till kommunikationsministern om järnvägslinjen mellan Växjö och Västervik:

Den smalspåriga järnvägen mellan Växjö och Västervik är under akut hot om rivning och upplösning. Konkursförvaltaren för det tidigare järnvägsbolaget har annonserat ut järnväg och materiel till konkursutförsäljning där anbudstiden utgår den 18 april. Riksdagen har tidigare beslutat på förslag av regeringen att bevilja ett engångsbidrag på 3,7 miljoner för järnvägens fortsatta fortlevnad. Senast i riksdagsbeslutet från 1992/93 konstaterade trafikutskottet i betänkande 1992/93:TU35 att utskottet inget har att erinra mot att det av riksdagen tidigare anvisade anslaget till VHVJ för tågtrafik på den smalspåriga järnvägen mellan Växjö och Västervik under vissa förutsättningar får utbetalas till annan intressent än detta bolag. VHVJ är således det bolag som gått i konkurs och vars ekonomiska belägenhet var känt vid riksdagsbeslutet. Andra intressenter är bildade, Förvaltningsaktiebolaget Smålandsbanan och SN AB, vilka den 11 december 1993 överenskommit om att driva smalspårsjärnvägen vidare. Deras möjligheter till det hotas nu om inte ett snabbt beslut från regeringen expedieras om utbetalning av de av riksdagen beviljade medlen.

Med anledning härav vill jag fråga kommunikationsministern:

Vilka omedelbara åtgärder är regeringen beredd vidtaga för att garantera fortlevnaden för den smalspåriga järnvägen Växjö – Hultsfred – Västervik?

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 5 § anf. 13 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Måndagen den 18 april

1 § Justering av protokoll	1
2 § Avsägelser	1
3 § Anmälan om kompletteringsval till vissa utskott	1
4 § Svar på interpellation 1993/94:127 om miljömärkning	2
Miljöminister Olof Johansson (c)	
Eva Zetterberg (v)	
5 § Svar på interpellation 1993/94:118 om sysselsättningen i Stockholms län	10
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)	
Anita Johansson (s)	
Kristina Persson (s)	
6 § Svar på interpellation 1993/94:123 om ROT-insatser	19
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)	
Ingela Thalén (s)	
Oskar Lindkvist (s)	
7 § Svar på interpellation 1993/94:94 om fristående skolor	26
Statsrådet Beatrice Ask (m)	
Inger Lundberg (s)	
Birgit Henriksson (m)	
Rune Rydén (m)	
8 § Hänvisning av ärenden till utskott	36
9 § Förnyad bordläggning	36
10 § Bordläggning	37
11 § Anmälan om interpellationer	
1993/94:133 av Sten Andersson i Malmö (m) om flyktingpolitiken	37
1993/94:134 av Hans Göran Franck (s) om offentlighetsprincipen och EU.	37
12 § Anmälan om fråga	
1993/94:461 av Agne Hansson (c) om järnvägslinjen mellan Växjö och Västervik	38